

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ANNE BABA TUTUMU İLE
ÖZ SAYGI, SOSYAL KAYGI VE MESLEK BELİRLEME
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Rana ÖZDEMİR

Danışman
Dr. Öğr.Üyesi Tuncay BARUT

İstanbul-2021

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı Soyadı** : Rana ÖZDEMİR
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumu İle Öz Saygı, Sosyal Kaygı ve Meslek Belirleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Psikoloji
- Tezin Türü** : Yüksek Lisans
- Tezin Tarihi** : 12.07.2021
- Sayfa Sayısı** : 118
- Tez** : Dr.Öğr.Üyesi Tuncay BARUT
- Danışmanları**
- Dizin Terimleri** : Lise öğrencileri, anne baba tutumları, öz saygı, sosyal kaygı, meslek belirleme
- Türkçe Özet** : Bu çalışmada lise öğrencilerinde anne baba tutumu ile öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Çalışmada veri toplamak için Sosyo-Demografik Formu, Anne Baba Tutum Ölçeği, Olumsuz Değerlendirme Ölçeği, Mesleki Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır.
- Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Rana ÖZDEMİR

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ANNE BABA TUTUMU İLE
ÖZ SAYGI, SOSYAL KAYGI VE MESLEK BELİRLEME
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Rana ÖZDEMİR

Danışman
Dr. Öğr.Üyesi Tuncay BARUT

İstanbul-2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıftabulunduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

RANA ÖZDEMİR

... / ... / 2021

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rana ÖZDEMİR'in Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumu İle Öz Saygı, Sosyal Kaygı ve Meslek Belirleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Klinik Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye *Dr.Öğr. Üyesi Tuncay Barut*

(Danışman)

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Somay

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Bal

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Anne baba tutumları, genel olarak çocuğun yetiştirilmesinde ebeveynlerin başvurduğu sözel ve fiziksel iletişimlerini kapsar. Anne ve babanın çocuklarına karşı sergilediği davranışlar ve takındığı tutumlar, çocuğun karakter ve kişilik yapısını belirleyen en temel unsurlardır. Anne ve babası ile sağlıklı ilişki içerisinde olan çocuklar öz güvenli, düşüncelerini özgürce ifade edebilen ve girişken yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bu araştırmada lise öğrencilerinde anne baba tutumu sonucunda oluşan öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırma kapsamına 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Hatay’ da eğitim gören 150 kız 150 erkek toplamda 300 lise öğrencisi alınmıştır. Katılımcılar araştırmaya gönüllülük esasına göre, çalışma hakkında bilgilendirilip, kabul etmeleri doğrultusunda katılım sağlanmıştır. Araştırmada değerlendirmeler için Anne Baba Tutum Ölçeği, Mesleki Olgunluk Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Ölçeği ve öğrencinin demografik bilgileri için mini kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 25.0 programı kullanılmış olup bu program ile analiz edilmiştir. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler frekans (f), yüzde (%), ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS), minimum ve maksimum değerler olarak belirtilmiştir. Araştırmada ilk olarak ölçeklere yönelik iç tutarlılık analizi yapılmış olup cevapların tutarlı olup olmadığı değerlendirilmiştir. Normal dağılım gösteren değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç ve üzeri grupların karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda oluşturulan araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon testi ile incelenmiş olup anne baba tutumunun, lise öğrencisi kız ve erkeklerin öz saygısı, sosyal kaygısı ve meslek belirlemedeki etkisi lineer regresyon analizleriyle irdelenecek olup istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın bulgularına göre; anne baba tutumları ve öz saygı durumu arasında anlamlılık tespit edilmemiştir. Anne ve baba tutumunun meslek belirleme üzerindeki etkisine baktığımızda kız öğrenciler üzerinde anlamlılık gösterirken erkek öğrenciler üzerinde anlamlılık göstermemiştir. Anne baba tutumunun sosyal kaygı üzerindeki etkisine baktığımızda anlamlılık göstermediği tespit edilmiştir. Elde edilen bilgiler literatür eşliğinde tartışılmış, uzmanlara tavsiyeler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lise ğrencileri, anne baba tutumu, z saygı, sosyal kaygı, meslek belirleme

SUMMARY

Parental attitudes, choosing the verbal and educational practices that the child uses in raising the child in general. Behaviors and attitudes of parents towards their children are the most basic elements that determine the character and personality of the child. It is seen that children who are in a healthy relationship with their parents are self-confident, able to express their thoughts freely and have an assertive structure. In this study, the relationship between self-esteem, social anxiety and career determination, which is formed as a result of parental attitudes in high school students, was examined.

A total of 300 high school students, 150 girls and 150 boys, studying in Hatay in the 2020-2021 academic year were included in the research. Participants were informed about the study and participated in the study on a voluntary basis. In the study, Parent Attitude Scale, Professional Maturity Scale, Rosenberg Self-Esteem Scale and Fear of Negative Evaluation Scale were used for evaluations, and a mini personal information form was used for the student's demographic information. The SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 25.0 program obtained in the research was used and analyzed with this program. Descriptive statistics in the analyzes were given as frequency (f), percentage(%), mean($\bar{X}$), standard deviation (SD) minimum and maximum values. In the study, firstly, internal consistency analysis was made for the scales and it was evaluated whether the answers were consistent. While the independent sample t-test was used for the comparisons of normally distributed variables in two groups, one way analysis of variance (One-way Anova) was used for the comparisons of groups of three or more. The relationships between the variables of the research created in line with the hypotheses of the research were examined with the Pearson Correlation test, and the effect of parental attitudes on the self-esteem, social anxiety and career determination of high school student girls and boys will be examined with linear regression analyzes and statistical significance was evaluated at the $p < 0.05$ level.

According to the findings of this research; No significant difference was found between parental attitudes and self-esteem. When we look at the effect of mother and father attitudes on career determination, it was significant for female students, but not for male students. When we look at the effect of parental attitude on social anxiety, it has been found that it does not show any significance. When we look at the effect of parental attitude on social anxiety, it has been found that it does not show any significance. The information obtained was discussed in the light of the literature and recommendations were given to the experts.

Keywords: High school students, parent attitude, self respect, social anxiety, career determination.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER TABLOSU	x
EKLER LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Problemi	4
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları	7
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	8

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Anne Baba Tutumu	9
2.2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler	9
2.3. Anne Baba Tutumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	12
2.3.1. Psikodinamik Model	12
2.3.2. Davranışçı Model.....	13

2.3.3. Baumrind'in Sınıflaması.....	13
2.3.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli.....	16
2.4. Anne Baba Tutumlarının Sınıflandırılması 17	
2.4.1. Demokratik Anne-Baba Tutumu.....	17
2.4.2. Otoriter Anne-Baba Tutumu.....	18
2.4.3. Hoşgörülü Anne-Baba Tutumu.....	19
2.4.4. İhmalkar Anne-Baba Tutumu	20
2.5. Öz Saygı	20
2.5.1. Öz Saygısı Düşük Olan Bireyler.....	21
2.5.2. Öz Saygısı Yüksek Olan Bireyler.....	22
2.5.3. Öz Saygı ve Ergen İlişkisi	22
2.6. Sosyal Kaygı.....	23
2.6.1. Sosyal Kaygı Başlangıç Yaşı ve Yaygınlığı.....	25
2.6.2. Sosyal Kaygının Cinsiyete Göre Değişimi.....	27
2.6.3. Sosyal Kaygılı Bireylerde Görülen Ortak Özellikler	27
2.6.4. Dsm-5'e Göre Tanı Ölçütleri	29
2.6.5. Kuramsal Açıdan Sosyal Kaygı	30
2.6.5.1. Davranışçı Kuram.....	30
2.6.5.2. Bilişsel Kuram	31
2.6.5.3. Psikanalitik Kurama Göre Sosyal Kaygı	32
2.6.5.4. Akılcı- Duygusal Davranışçı Kuram	32
2.6.6. Ergenlerde Sosyal Kaygı Sağaltımı.....	33
2.6.6.1. Psiko-eğitim.....	33
2.6.6.2. Kişisel Kontrol.....	33
2.6.6.3. Somatik Kontrol Egzersizleri	33
2.6.6.4. Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım	34
2.6.6.5. Sosyal Kaygının Grup Terapileri İle Ele Alınması.....	36

2.7. Meslek Kavramı	37
2.7.1. Mesleğin İnsan Hayatı İçin Önemi	38
2.7.2 Meslek Seçiminin Gerekliliği	39
2.7.3. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler	40
2.7.3.1. Meslek Seçiminde Ailenin Etkisi	41
2.7.4. Meslek Seçimi Nasıl Yapılmalı.....	42
2.7.5 Meslekler Hakkında Bilgi Vermenin Amaçları.....	43
2.7.6.Mesleki Yönlendirme	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	45
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	45
3.3. Veri Toplama Araçları.....	45
3.3.1. Kişisel Bilgi Onam Formu.....	46
3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği	46
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	46
3.3.4. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği	47
3.4.5. Mesleki Olgunluk Ölçeği.....	48
3.4.Verilerin İstatiksel Analizi	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

TARTIŞMA VE SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	74

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Baumrind'in (1971) Anne Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması.....	14
Tablo 2. Maccoby ve Martin'in(1983) İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	16
Tablo 3. Örneklem Grubunun Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	49
Tablo 4. Örneklem Grubunun Yaş Değişkenine Göre Dağılımı.....	49
Tablo 5. Örneklem Grubunun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	50
Tablo 6. Örneklem Grubunun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	50
Tablo 7. Örneklem Grubunun Kardeş Sayısına Göre Dağılımı	51
Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerle İlgili Tanımlayıcı Bulgular	51
Tablo 9 .Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Cinsiyete Göre Varyans Analiz Bulguları	52
Tablo 10. Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları.....	52
Tablo 11. Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Sonuçları	53
Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analiz Sonuçları	54
Tablo 13Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Bulguları.....	55
Tablo 14. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları. 56	56
Tablo 15. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Yaş Değişkenine Varyans Analiz Bulguları	56
Tablo 16. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Kardeş Sayısına Göre Varyans Analiz Bulguları	57
Tablo 17. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları.....	57
Tablo 18. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları.....	58
Tablo 19. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları	58

Tablo 20. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları	58
Tablo 21. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları.....	59
Tablo 22. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları.....	59
Tablo 23. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Bulg Kruskall Wallis H Bulguuları	60
Tablo 24. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Cinsiyete Göre Dağılımları	61
Tablo 25. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları	61
Tablo 26. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları	62
Tablo 27. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kruskall Wallis H Bulguları.....	62
Tablo 28. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları	63
Tablo 29. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı, Sosyal Kaygı Ve Meslek Belirleme Arasındaki Korelasyon Analizi İle İlişkisi	63
Tablo 30. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı,Sosyal Kaygı Ve Meslek Belirleme Arasındaki Korelasyon Analizi İle İlişkisi	64
Tablo 31. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı Arasındaki Regrasyon Analizi	64
Tablo 32.Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Meslek Belirleme Arasındaki Regrasyon Analizi	65
Tablo 33. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Sosyal Kaygı Arasındaki Regrasyon Analizi	66
Tablo 34. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı Arasındaki Regrasyon Analizi	66
Tablo 35. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Meslek Belirleme Arasındaki Regrasyon Analizi	67
Tablo 36. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Sosyal Kaygı Arasındaki Regrasyon Analizi	67

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler	40
--	----

EKLER LİSTESİ

EK-A BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

EK-BSSOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

EK-CANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

EK-ÇROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

EK-DOLUMSUZ DEĞERLENDİRİLME KORKUSU ÖLÇEĞİ

EK-E MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ

ÖNSÖZ

Tez süresi boyunca yanımda olduğu için, alan bilgisi, desteği ve vaktini benimle paylaşan kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tuncay BARUT'a teşekkürü borç bilirim.

Tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu süreçte bana desteğini hiç esirgemeyen, her daim türlü fedakarlıklarla yanımda olan, benim bu yıllara gelmemde olan emeği geçen aileme teşekkür ederim.

Çalışmaya katılıp bana destek veren katılımcılara teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsanın yaşamı boyunca geçirdiği her dönemin ayrı bir önemi vardır. Ancak toplumsal, psikolojik ve biyolojik yönden en önemli değişimlerin yaşandığı dönem ergenlik dönemidir(Avcı,2006). Ergenlik dönemi 11-21 yaşları arasını kapsamakla birlikte sahip olunan çocuksu davranışların olgunlaştığı, yetişkin tavırlarının ve tutumlarının kazanılmaya başlandığı, cinsiyet özelliklerinin farkına varıldığı, kişinin kendini yetişkin rolüne hazırladığı dönemdir(Taşçı,2013). Çocukluktan yetişkinliğe geçişi kapsayan bu dönemde, kişinin hayatı boyunca sahip olacağı kişilik özelliklerine etki eden faktörlerin, kişinin gelişimini ne açıdan etkileyeceği ve kişide hangi durumları ortaya çıkaracağı konusu, psikoloji alanında uğraşan kuramcıların ve araştırmacıların ilgi odağı olmuştur(Arslan,2008).

Yaş, cinsiyet, kültür, anne baba tutumu gibi birçok etken ergenlik döneminin etkileyici unsurları olarak bilinmektedir(Dinçel,2008). Ergenlik döneminde olan bireyin kişilik özelliklerini, davranışlarını, düşüncelerini, hayata karşı olan bakış açısını etkileyen en önemli faktör ailedir(Sinirlioğlu Ertaş,2005).Bu yüzden anne baba tutumları çocuğun gelişimide oldukça etkilidir. Anne ve babalar, çocuklarını büyütürken kendi değerlerini ve inançlarını benimsetecek tutumlar ile özdeşleşmektedir(Sümer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı,2010).

Psikoloji alanına bakıldığında demokratik, otoriter, hoşgörülü, ihmalkar anne baba tutumlarının var olduğu görülmektedir.

Demokratik tutumu benimseyen aileler çocuklarıyla kurduğu iletişimde koşulsuz sevgi, saygı ve empatiyi ön planda tutmaya özen göstermektedir. Düşüncelerini rahat şekilde ifade edebilen, kendilerinin gelişmesine izin veren, yaratıcı fikirler ortaya koyan, diğer insanlara saygılı çocuklar bu tutumda yetişmektedir(Kulaksızoğlu,1999).

Otoriter tutumu benimseyen ailelerde, ebeveynler sert kurallar koymaktadır. Çocuk ile ilgili olan konularda çocuğun düşüncelerinin yok sayıldığı, seçim hakkının tanınmadığı sadece anne ve babanın kendi düşüncelerini, seçimlerini uygulamakla birlikte, çocuğa verilen görevlerin ve sorumlulukların kendi istekleri yönünde gerçekleştirmelerini beklemektedirler(Yadigar,2006).

Hoşgörülü tutumu benimseyen ailelerde, çocukların tepkilerine, arzu ve isteklerine karşı cezalandırmadan, kabul eden, sınır getirmeyen ve olumlu bir anlayışa sahip ebeveynlerdir. Çocuğa sınırsız haklar tanır ve belirli kurallara uyması konusunda uyarmazlar. Bu anne babalar hoşgörü ve boş vermeyi birbirlerine karıştırırlar. Otoriter davranmak isteselerde çekingen tavırlarından çocukları bu tavırları etkilemez(Baumrind,1966).

İhmalkar tutumu benimseyen aileler sorumluluk almayı sevmediklerinden dolayı çocuklarında ilgi göstermezler. İhmalkar anne babalar çocuklarına ilgi göstermedikleri gibi çocukları için alınacak kararlarında pek ilgilenmezler. Ebeveynler için kendi istekleri ve ihtiyaçları çocuklardan önceliklidir. İhmalkar ebeveynine sahip çocuklar en çok zarar görenlerdir(Bronstein, Zlotnik,2008).

Aile ve toplumdan oldukça etkilenen bir başka değer ise öz saygıdır. Öz saygı kişinin 'kendini değerli hissetme duygusu, kendini yeterli görmesi, kendinin iyi görmesine ve kabul etmesine yönelik duygular ya da kendine saygı duyması' gibi farklı biçimlerde yorumlandığı görülmektedir(Eryılmaz,A.T.A.K.,2014). Yapılan araştırmalarda, anne babası tarafından istenilmediğini hisseden ergenlerin depresyon ve kaygı durumları geliştirdiği ve öz saygılarının alt düzeylerde olduğu saptanmıştır. Aile içinde kendine önem verildiğini hisseden ve düşüncelerini serbestçe söylenebildiği ortamda ergen sağlıklı bir benlik ortaya koymaktadır. Çocuk, anne ile babanın kişilik yapılarını benimsemekte ve ailesiyle bağ ve özdeşimi sayesinde öz saygısını oluşturmaktadır(Çetin, Çavuşoğlu,2009).

Sosyal kaygı çevremizde çok sık rastlanılan, erken dönemlerde başlayıp yıllarca süren ve düzelme oranının düşük olduğu anksiyete bozukluğudur(Aydın,2004) .Sosyal kaygı düzeyinin az ya da fazla olmasında anne baba tutumları, kişinin kendi bedeninden, becerilerinden, başarı düzeylerinden ve öz saygısından etkilenmektedir. Bununla birlikte, anne baba tutumlarının çocuğun öz saygı düzeyine etkide bulunabileceği, özellikle reddedilen, aşırı talepkar emirlerle yetiştirilen ve aşırı korunmuş daha düşük öz saygıya sahip olduklarını, bunun da utanma, sıkılma ve sosyal kaygı ile ilişkisinin olabileceğini belirtmektedir.

Meslek belirleme, ergen ve erişkin döneminde önemli bir görevdir(Sampson,Peterson,Lenz,Reardon,1996). Meslek belirlerken bireyin dikkat etmesi gereken bir özellik ise kendine en uygun mesleği

seçebilmesidir(Kılıççı,1992).Ergenin doğru seçim yapabilmesi için, kendi düşüncesinin, isteğinin yanında kazanmış olduğu kişilik özellikleri ve yeteneklerini doğru biçimde değerlendirmesiyle en uygun sonucun ortaya çıkmasını sağlayabilir(Karancı). Ancak çoğu zaman bireyler alacakları kararları anne babanın isteğine, çevrenin beklentilerine ya da akran grubunun kaygılarına göre belirlemekte bu da kişinin istemediği belki de başaramayacağı bölümlere yönelmesine neden olmaktadır. Böylece birey çalışma ortamında mutsuz olmaktadır. Bu mutsuzluk bireyde sahip olunan öz saygıyı zedelemekte ve sosyal kaygı oluşturmaktadır.

Bütün bunlar incelendiğinde anne baba tutumlarının çocuklar ve ergenler üzerinde psikososyal ve duygusal gelişimi derinden etkilediği, ayrıca öz saygı ve sosyal etkileşiminde oluşturulmasında önemli olduğu görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Amacı

‘Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumu ile Öz Saygı,Sosyal Kaygıve Meslek Belirleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’ adlı çalışmanın amacı, ilgili alan yazısı çerçevesinde aralarındaki benzerlik ve farklılıkların sosyo-demografik değişkenler ve alt problemler çerçevesinde incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Lise öğrencilerinde anne baba tutumu ile öz saygı,sosyal kaygı ve meslek belirleme arasındaki ilişkinin irdelenmesi açısından bu çalışma önemli olacaktır. Çalışma kapsamında meslek seçimi ilgili çeşitli bilgilerin sunulması, sosyal kaygı ve öz saygısının anne ve baba tutumlarının sosyo-demografik değişkenlerle olan durumunun tespit edilmesi, bu alanda çalışan alan uzmanları için yol gösterici olması açısından alana katkı sağlayıcı düşünülmüştür.

1.3. Araştırmanın Problemi

Ana problem olarak lise öğrencilerinde anne baba tutumları öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme özellikle ergenlik dönemindeki en önemli sorunlardandır. Bu dönem biyo-psikolojik noktadan çocuğun bitmesi ve sonrasında yetişkin olmaya doğru bir gidiş, farklı alanda hem vücut hem de zihinsel olarak değişimlerin ortaya çıktığı bir olgunlaşma ve hayata başlangıç dönemi şeklinde dile getirilmektedir.

Bu süreçte özellikle anne baba tutumu çok önemli olmaktadır.Anne baba tutumu psikodinamik davranışçı, ‘Baumrind’in Sınıflaması ve Maccoby ve Martin’in Modeli’ şeklinde 4 kuram etrafında ele alınabilir.Psikodinamik modele bakıldığında anne ve babanın istekleri ile toplumsal gereksinimler arasında kesin bir çalışma durumu mevcuttur. Bu çalışmanın gelişimin esas faktörü libidinal gereksinimleri ile aile çevresindeki etkileşiminin bir sonucu olduğu söylenebilir. Bu modeli savunanlar anne baba arasındaki duygusal duruma ve bu ilişkinin çocukların ‘psikososyal, psikoseksüel ve kişilik gelişimine olan etkileşimini araştırmışlardır. Bunun sonucunda her ailede anne ve baba ile çocuk arasında çeşitli tutum farklılıklarının olduğu sonucuna varılmıştır.

Ebeveyn- çocuk iletişimde öz saygı boyutuda önemlidir. Ayrıca anne ve babaların çocuklarının kendi aldıkları bazı kararlarda söz sahibi olmasının hem onların kendilerini değerli hissetmeleriyle öz saygılarının gelişmesini hem de çocuklarının fikirlerine ve yaptıklarına ne kadar saygılı oldukları, ayrıca anne ve babanın çocuklarının davranışlarına koymuş oldukları bazı sınırların sebeplerinide açıkladıklarını göstermektedir. Onlardan olgunluk göstermelerini, ebeveynlerin çocukları ‘zihinsel, duygusal ve sosyal alanda ‘kazanmaları için onları ciddi motive ettiklerini de göstermektedir. Baumrind’in ifade ettiği gibi bu dört alanın farklılığı ile ‘demokratik, otoriter ve izin verici olma anlamında anne ve babanın 3 tane tutumunun olduğu bilinmektedir. Bu ayırmada çocuğun olgunluk durumu ve kontrol boyutlarında yüksek olup, bakım ve açık iletişim boyutlarda aile yüksek derecede ise o anne ve babalara demokratik denilmektedir.

Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilk sosyal etkileşimler aile ortamında başlamaktadır. Her anne baba isteyerek veya istemeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedir. Örneğin, ailede kimi çocuklar istenmeyen çocuk olarak kabul edilmektedir ya da daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Çocuklara karşı gösterilen bu tutumlar çocuklarda hem kişiliğin hem de toplumdaki sosyal gelişimin, davranışların, oluşturduğu duygu durumun farklı şekilde kazanılmasına neden olmaktadır. Sosyal kaygının başlangıç yaşının ortalama 13-14 arasında değiştiği görülmektedir. Ergenlik dönemi sosyal kaygının en fazla yaşandığı dönemdir.

Bu çerçevede lise öğrencilerinde anne baba tutumları ile öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme ana problemi etrafında bu çalışmada çeşitli hipotezlere cevaplar aranacaktır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Anne baba tutumu, lise öğrencisi kızların öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H1.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi kızların öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H1.2: Anne baba tutumlarından koruyucu-istekçi tutum, lise öğrencisi kızların öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H1.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencisi kızların öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H2: Anne baba tutumu, lise öğrencisi kızların meslek belirlemede etkilidir.

H2.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi kızların meslek belirlemede etkilidir.

H2.2: Anne baba tutumlarından koruyucu istekçi tutum, lise öğrencisi kızların meslek belirlemede etkilidir.

H2.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum , lise öğrencisi kızların meslek belirlemede etkilidir.

H.3: Anne baba tutumu, lise öğrencisi kızların sosyal kaygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H3.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi kızların sosyal kaygısı üzerinde etkilidir.

H3.2: Anne baba tutumlarından koruyucu- istekçi , lise öğrencisi kızların sosyal kaygısı üzerinde etkilidir.

H3.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencisi kızların sosyal kaygısı üzerinde etkilidir.

H.4: Anne baba tutumu, lise öğrencisi erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H4.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H4.2: Anne baba tutumlarından koruyucu-istekçi tutum, lise öğrencisi erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H4.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencisi erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H5: Anne baba tutumu, lise öğrencisi erkeklerin meslek belirlemede etkilidir.

H5.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi erkeklerin meslek belirlemede etkilidir.

H5.2: Anne baba tutumlarından koruyucu-istekçi, lise öğrencisi erkeklerin meslek belirlemede etkilidir.

H5.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencisi erkeklerin meslek belirlemede etkilidir

H.6:Anne baba tutumu, lise öğrencisi erkeklerin sosyal kaygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H6.1:Anne baba tutumlarından demokratik tutum, lise öğrencisi erkeklerin sosyal kaygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H6.2: Anne baba tutumlarından koruyucu-istekçi tutum, lise öğrencisi erkeklerin sosyal kaygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H6.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencisi erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

H7: Anne baba tutumu, lise öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H7.1: Anne baba tutumlarından demokratik tutum lise öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H7.2: Anne baba tutumlarından koruyucu istekçi tutum, lise öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H7.3: Anne baba tutumlarından otoriter tutum, lise öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H8: Lise öğrencilerinin öz saygısı sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H9: Lise öğrencilerinin meslek belirlemesi sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H10: Lise öğrencilerinin sosyal kaygısı sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği, araştırmada kullanılan Anne Baba Tutum Ölçeği, Mesleki Olgunluk Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Olumsuz

Değerlendirilme Korkusu Ölçeğinin ölçmek istediği özellikleri ölçtüğü ve çalışma kapsamında tüm katılımcıların yansız cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın örneklemini 2020-2021 yılları arasında Hatay’da çeşitli liselerde 16-18 yaşları arasında öğrenim gören 150 erkek 150 kız öğrenciyle yapılacak anket çalışmasıyla sınırlıdır.

Bu araştırma kapsamında, çalışmaya katılan öğrencilerin cevaplandıkları zaman dilimindeki algı ve görüşlerinde meydana gelecek olan değişimleri tespit etme şansına sahip değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Anne Baba Tutumu

Çocuk doğduğu andan itibaren ilk olarak anne ve babası ile etkileşime girer. Doğum ile birlikte başlayan bu etkileşim çocuğun yaşamı boyunca devam eder. Anne babalartavırları ve tutumlarıyla çocukların kişilik özellikleri kazanmasında etkin rol oynarlar(Yörükoğlu,1984). Anne baba tutumları çocuğun hislerine ve düşüncelerine etki ettiği gibi çocuğun davranışlarını da etkilemektedir. Bunlarla beraber çocuğun kendini ifade etme biçimi, öz güveni ve sosyal kaygısı üzerinde bıraktığı etki göz ardı edilmeyecek düzeydedir(Tuzcuoğlu,2004).

Bireyin toplumda uyumlu ve sağlıklı iletişim kurabilmesi veya sağlıklı iletişim kuramaması ve kendini sevmemesi gibi özelliklerinin olması yetiştiği ailenin özellikleri ile bağlantılıdır. Bu nedenden dolayı anne baba tutumu çocuğun psikolojikve sosyal gelişiminde etkili olduğunu gözler önüne sermiştir(KuzgunEldeklioğlu, 2005).

Çocuk anne babasının davranışlarını gözlemler. Çocukların gözlemledikleri ve kabul edip yaptıkları davranışlar sadece çocukluk döneminde kalmayıp tüm yaşamları boyunca onları takip eder. Böylece anne ve babaların çocuklar için birer rol model oldukları gözlemlenmiştir(Kaya, Bozaslan,2012).

2.2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler

Anne baba tutumunu da etkileyen unsurlar vardır. Çocuğun cinsiyeti, yaşı, tavırları, doğum sırası ve kardeş sayısı, ebeveynin kültürü, sosyal statüsü,yetişme biçimi, sosyal ekonomik özellikleri, anne baba arasındaki ilişki gibi faktörler anne baba tutumlarında etkilidir.

Çocuğun cinsiyeti

Anne baba çocuk ilişkisini etkileyen unsurlardan bir tanesidir. Doğumdan önce anne ve babalar çocuğun cinsiyeti üzerine bir beklenti içine girerler. Çocuğun cinsiyeti beklentilerini karşılamadığı zaman anne veya baba istemsiz şekilde bir üzüntü ve başlarda çocuğu kabullenememe gibi bir durum yaşarlar. İstenilen cinsiyette dünyaya gelen bebekte ise tam tersi bir durum yaşanmaktadır. Anne veya

baba çocuğu hemen kabullenirler ve sevgilerini öğrendikleri andan itibaren göstermeye başlarlar(Çağdaş ve Seçer,2011).

Geleneksel toplumlara bakıldığında erkek çocukları kız çocuklarından önde tutulmaktadır. Erkek çocuklarını önde tutan aileler gelecek soylarının devam etmesi veya erkek çocuklarının yetişkin dönemlerinde ekonomik güç olarak görmektedirler(Yörükoğlu,2007). Bunlarla beraber olarak cinsiyet rolleri üzerinde farklı tutumlar sergilemektedir. Örneğin, babalar erkek çocuklarının güç ve dayanıklılık yönlerinden dolayı kız çocuklarına oranla erkek çocuklara daha katı, yönlendirici, daha az şefkatli davranmaktadırlar. Kız çocuklarına ise daha çok ödül ve ceza yöntemini kullanmaktadırlar(Hortaçsu,2012). Aileler, erkek çocuklarının bağımsız özgür olmasını isterken bu durum kız çocuklarında tam tersidir(Yılmaz,2004).

Çocuğun yaşı,

Anne ve babalar küçük olan çocuğa karşı daha korumacı, davranışlarına karşı daha hoşgörölü olurken büyük çocuklarına karşı daha kontrol edici, sorgulayıcı şekilde davranmaktadırlar. İlk doğan çocuk yetişkin olarak görölmekte ve diğerlerine oranla daha fazla sorumluluk verilmektedir(Ayyıldız,2005;Garip,2010). Kardeşine zarar geldiğinde suç büyük olan çocukta görölmekte kıskançlıkla suçlanmaktadır(Hortaçsu,2012). Son doğan çocuğun üzerinde aile daha çok düşkün olmakla birlikte ona zarar gelmemesi için daha çok çaba harcamaktadırlar (Yörükoğlu,2014).

Doğum sırası ve çocuk sayısı

İlk doğan çocuk anne ve baba sevgisini paylaşmaz. Anne ve babalar bu duyguyu ilk çocukla öğrendikleri için bu çocuklar deneysel bebekler olurlar(Gander ve Gandier,2010).

Ortanca çocukta anne ve babalar biraz deneyim kazandıklarından dolayı daha az kaygılı, hoşgörölü, bebeğin rahatsızlıklarını daha kolay anlayan ebeveyn olurlar. İlk çocuktan baskıyı azaltırlar(Yörükoğlu,2014). Aile genişlediği zaman anne baba arasındaki ilişki yeni doğanla artarken diğer çocuklarla azalmaktadır. Ancak kardeşler arasındaki ilişki artmaktadır. Aileye katılan kişi sayısı artıkça anne baba tutumları değişmektedir(Gander ve Gandier,2010).

Anne babanın sosyo-ekonomik özellikleri

Anne babanın sahip olduğu sosyo-ekonomik özellikler tutumları etkileyen önemli bir unsurdur. Çocuğun hayatına, geleceğine doğrudan etki etmektedir (Adler,2010). Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler çocuk konusunda daha bilinçli olup çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Çünkü bu aileler çocuk eğitimi ile ilgili daha araştırmacı olup yaşamlarında öğrendiklerini uygulamaya çalışmaktadırlar. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aileler ise imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı çocuklarına karşı sabırsız, anlayışsız olurlar ayrıca olumsuz davranışlar sergilerler(Çağdaş ve Seçer,2011).

Altınay (2012, s.s.24-25)'a göre düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ebeveynler çocuklarından boyun eğici davranışlar, otoriteye saygı ve kurallara karşı daha bağımlı davranış göstermelerini beklerken, orta düzeydeki anne ve babalar, çocuklarına karşı merak, öğrenmeye daha açık tavırlar gösterirler. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler otoriteye daha az önem verir, eşitlik, bağımsızlık, çocukların düşüncelerini açıkça belirtmesine daha çok önem verirler.

Anne babanın yetişme biçimi

Anne ve babalar kendi ailelerinde gördükleri tutumu gösterme oranları çok yüksektir. Çünkü tutumlar kuşaktan kuşağa geçiş göstermektedir(Şanlı,2007). Kendi çocukluk yaşamlarında ebeveynlerinden sevgi görmemiş bireyler katı, anlayışsız, kuralcı ve hırçın yapıya sahip olabilirler. Bunun aksine görmedikleri sevgiyi kendi çocuklarına gösterip yaşanılan eksikliği tamamlamaya çalışabilirler. Çocuklarına karşı sevecen, anlayışlı, güven veren ebeveynler olmaya çalışabilirler ancak sevginin dengesini ayarlamada zorlanabilirler. Ailelerinden sevgi gören bireyler ise çocuklarına bunları yansıtmakta daha başarılıdır(Çağdaş ve Seçer,2011).

Anne baba arasındaki ilişkiler

Anne baba arasındaki ilişki tüm aileyi etkilemektedir. Anne ve baba arasındaki ilişki, iletişim ne kadar güçlü ise ailenin bağı o kadar gelişmiş olur. Aile arasında iletişim etkileşim olmazsa aile kopar ve toparlanması güçtür. Aileler arasındaki bağ güçlü olduğu zaman çocuklar daha sevgiye doymuş, saygılı, mutlu ve özgüvenli olur(Çağdaş ve Seçer, 2011). Ayrıca eşlerin birbirine olan tavırda çocuklara gösterilen tavrı büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin; eşi ile sağlıklı ilişki kuramayan birey ya çocuklarına karşı aynı tavrı gösterecek ya da aradaki açığı

kapatmak için daha fazla sevgi ve anlayış gösterecektir(Çağdaş, 2012;Yavuzer, 1999).

Kültürel değerler

Anne ve babalar çocuk yetiştirdikleri zaman içinde buldukları kültür çerçevesini fazla önemsemekte ve o değerlere göre hareket etmektedirler(Çağdaş ve Seçer,2011).Örneğin; Amerikan anne ve babalar çocuklarını rekabetçi,bağımsız ve bireyci olarak yetiştirirken; Türk ebeveynler çocuklarını saygılı, baş eğici bireyler olarak yetiştirmektedirler(Cüceloğlu,2005).

Anne babalığa ilişkin bilgi düzeyi

Anne babanın çocuk yetiştirme konusunda bildiği bilgi düzeyi, çocuk yetiştirmede en önemli faktörler arasındadır. Anne babanın bilgi eksikliği çocukların en önemli temel becerilerinden olan öz bakımının eksik olmasında bile etkilidir. Anne babanın bilgi düzeyinin az olması çocuğun hangi yaşta hangi tepkiyi vereceğini hangi konuda eksik olduğunu bilmemesine yol açar. Böylece de çocuğun gelişimi olumsuz yönde etkilenir(Yılmaz,2004).

2.3. Anne Baba Tutumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

2.3.1. Psikodinamik Model

Freud, anne baba ile kurulan özdeşim sonucu kişilik gelişimin oluştuğunu psikodinamik kuramda savunur. İşlevsel psikologlarda bu görüşe katkı sağlarlar. Ayrıca içselleştirme kavramının önemine de dikkat çekerler.

Anne ve babalar kendi ailelerinde gördükleri tutumları benimseyip benzer tutum ve davranışları çocuklarına sergileyebilmektedirler. Freud'a göre özdeşim, çocuk için önemli olan insanların davranışlarını, değer yargılarını, ilgi alanlarını benimseyip kendine uydurmasıdır. Anne ve babayla özdeşim rakip görme ve analitik özdeşim olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir(Doğan, 1999;Akt.Şanlı,2007).

Freud'a göre yeni doğmuş bebek fizyolojik gereksinimleri karşılamak ve rahatlığını sürdürebilmek amacıyla tüm libidosunu kendine harcar. Bebek annesini yani gereksinimlerini karşılayan insanı fark etmeye başladığı zaman öz sever libidosunu annesine yöneltmeye başlar. Böylece hayatının başlarındaki libido, nesne ilişkileri kuramında dile getirdiği nesneye yönelik libidoya dönüşerek, çocuğun

kendisinde başka nesne ve kişilere yönelmeye başlar. Özsever libido ve nesneye yönelik libido uyumlu şekilde ilerleyebilmesi kişinin öz saygı duygusunun ilerleyebilmesi ve sağlıklı gelişimi için önem taşır(Gençtan, 1988).

Analitik özdeşim, çocuğun benimsediği bağlandığı kişiyle arasında özdeşim kurduğunu gösterir. Freud'a göre oral dönemle başlayan ve hayatı boyunca süren ilk sevgi nesnesi anne ile arasında kurulan özdeşleşmedir. Çocuk anneden hem fiziksel hem de sevgi gereksinimi anlamında doyum bulur. Sevgi nesnesinin bebeklikte eksikliğini hisseden birey onun bazı hareketlerini taklit ederek doyumunu gidermeye çalışırken, yetişkinlik döneminde anne babasını gibi davranarak kendine güven vermeye çalışır. Bu durum yetişkinlik döneminde özellikle kaygı durumlarında ortaya çıkar(Doğan,1999; Ekşi 1999; Akt.Şanlı,2007).

2.3.2. Davranışçı Model

Bandura insanların davranışlarını anlamak için kendi yaşadıkları yerde incelenmesini ön görmüştür. Davranışçı modelde gözlem yoluyla öğrenme önceliklidir. Birey çevresindeki gözlemler onların davranışlarını taklit eder. Özellikle aynı cins ebeveyni model alırlar. İleriki yaşlarda da anne ve babasından gördüğü davranışları, değer yargıları, tutumları sergilemeye başlarlar. Bu durumun oluşmasında anne baba ve çocukların aynı ortamda kalmasının da etkisi vardır.

Hatta sadece anne ve babalarından etkilenmekte kalmayıp çevreden de etkilenmektedirler(Doğan,1997; Gander, Gandier, 2001; Mızrakçı, 1996; Akt. Şanlı, 2007).

Çocuk büyüdüğü zaman kendi düşüncelerini duygularını ortaya koymaya başladıkça etrafındaki davranışları da seçmeye başlar. Büyüdükçe anne babasını gördükçe onlar gibi davranıp davranmamakta çocuğun seçimine kalmıştır(Keskin,2005; Mızrakçı, 1994; Akt.Şanlı, 2007).

2.3.3. Baumrind'in Sınıflaması

Anne baba tutumlarına ilişkin Baumrind'in (1971b) sınıflaması bu alanda yapılan çalışmalara kurumsal bir temel oluşturarak öncülük etmiştir. Baumrind (1968; 1971b) erken çocukluk dönemindeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerde ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerine çalışmalar yapmıştır. Baumrind'in anne baba tutum kavramı, bir ebeveyn olarak kazanmış

oldukları değerler, inançlar ve gösterdikleri davranışlardır. Baumrind (1971b) çocuk büyütme alanında anne baba tutumu ile ilişkili 4 boyut öne sürmüştür. Bunlar ebeveyn kontrolü (perantal control), ebeveyn-çocuk ilişkisindeki açıklık (clarity of parent-child communication), olgunluk beklentisi (maturitydemand) ve bakım-destektir (nurturance). *Ebeveyn kontrolü* boyutu, çocukların anne ve babaları tarafından konulan kurallara ne oranda uyup uymayacağını gösterir. *Ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık* boyutu, alınacak olan kararlarda çocukların fikrinin ne kadar önemsenip önemsemediğine, bu konuda çocuklara ne kadar saygı duyulduğuna, teşvik edildiğine ve ebeveynler çocuklarının davranışlarına kısıtlama getiriyorsa bunun nedenlerini ne ölçüde açıkladıklarını gösterirler. *Olgunluk beklentisi* boyutu ailelerin zihinsel, sosyal ve duygusal alanda ilerleyebilmelerinde ne derecede çocuklarını teşvik ettiklerini gösterir. Örneğin ‘kendi yetenek ve çabalarıyla öğrenmelisin’ mesajını veren aileler de olgunluk beklentisi boyutu yüksektir. *Bakım-destek boyutu* anne ve babalar çocuklarına bakım verirken, onlarla etkileşimde bulunurken ne oranda ilgili, şefkatli ve sıcak davrandıklarını gösterir.

Baumrind bu boyutların birbirleriyle bağlantısına oranla üç tane anne baba tutum çeşidi öne sürmüştür. Bunlar demokratik, otoriter ve izin verici anne baba tutumlarıdır (Bkz. Tablo 1.1.).

Bu tabloya göre kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter konumunda yer almaktadır. Boyutların hepsinde yüksek orana sahip olan ebeveynler demokratik konumda yer almaktadır. İzin verici anne babalar, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek oranlar gösterirler. Baumrind’e göre anne ve babaların çoğu bu davranışların birini daha çok benimserler ve çocuklarına onu sergilerler.

Tablo 1. Baumrind'in (1971) Anne Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Otoriter	✓			✓	✓			✓
Demokratik	✓		✓		✓		✓	
İzin verici		✓	✓			✓	✓	

Y= Yüksek D= Düşük

Otoriter ebeveynler, ortaya koydukları kurallara çocukların sorgulamadan uymalarını beklerler. Bu aileler çocukları kurallara uymadığı zaman cezalandırma yöntemine başvururlar. Çocukların düşüncelerinin aileler için pek önemi yoktur. Sadece konulan kurallara itaat etmeleri beklenir.

Demokratik ebeveynler, çocuklarından anlayış ve olayları doğru sakin şekilde değerlendirmelerini beklerler. Aynı zamanda toplumdaki gerekli kurallara da uymaları beklenir. Bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarına karşı sevecen, ilgili, anlayış içerisinde ve sabırla çocuklarını dinlerler, aile içerisinde verilen kararlarda çocuklarına söz hakkı tanırırlar.

İzin verici ebeveynler, çocuklarına karşı olabildiğinden daha fazla serbestlik, özgürlük verirler. Çocuklarını kontrol etme gereği duymazlar ve bazende ihmal etme durumuna kadar gelen hoşgörü ile davranırlar. Bu durumların yanı sıra çocuklarına karşı şefkatli ve sevgi doludurlar ve çocukların konular üzerinde kendi kararlarını almaları durumunda bir şey demezler. Bu tür ebeveynler çocuklarına yemek yeme, uyuma televizyon izleme gibi faaliyetlerde karışmazlar çocuklar bu konularda da istedikleri gibi davranmakta özgürlerdir.

Baumrind (1968;1971b;1972) ebeveyn tutumlarıyla ilgi yaptıkları araştırmada genel olarak demokratik tutum benimseyen anne ve babaların çocuklarının bağımsız, özgüvenli, sosyal fobisi düşük olan çocuk olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra Baumrind'in sınıflamasını temel alan diğer çalışmalarda demokratik ailelerde yetişen

çocukların diğer ebeveyn tutumları sergileyen ailelerin çocuklarına oranla daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür(Dornbusch, Ritter, Liederman, Roberts ve Fraileigh, 1987; Maccoby ve Martin, 1983; Steinberg, Elmen ve Moutns, 1989; Steinberg, Mounts, Lamborn ve Donbusch, 1991).

2.3.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

Maccoby ve Martin (1983) Baumrind 'in çalışmasından farklı anne baba tutumu ortaya koymuştur. Anne ve baba tutumunu duyarlılık(responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) boyutları olmak üzere iki şekilde ele almış ve bu boyutlarının ortak olduğu noktada dört farklı tutum ortaya koymuştur(Bkz. Tablo 1.1.2). Maccoby ve Martin Baumrind'in izin verici sınıflamasını *izin verici-müsamahakar* (hoşgörülü) ve *izin verici-ihmkar* anne baba tutumları olarak ikiye ayırmışlardır. Tablo 1.1.2'de görüldüğü gibi demokratik anne ve babalarda kontrol/ talepte ve kabul /ilgi özelliklerinin oranları yüksektir.

Otoriter ebeveynler ise kontrol/talepte yüksek olup kabul/ilgi oranlarında düşüktür. Birbirinden farklı tutumları benimseyen ailelerin çocuklarının gelişimleri arasında fark oluşabilmektedir.Bunun asıl sebebid e ailenin ilgisinden kaynaklanmaktadır.

İzin verici-mühasamakar anne ve babalar çocuklarına karşı olabildiğince anlayışlı davranırlar ve çocuklarının yaptıkları davranışlara kısıtlama getirmezler. Bunun yanı sıra bu tarz ebeveynler sevecen ve ilgili davranırlar.

Tablo 2. Maccoby ve Martin'in(1983) İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

		Duyarlılık/kabul-İlgi	
		Yüksek	Düşük
Talepkarlık/ Kontrol	Yüksek	Demokratik	Otomatik
	Düşük	İzinverici-Müsamahakar	İzin verici İhmalkar

İzin verici ve ihmalkar anne babalar ise çocuklarına hiç kontrol etmedikleri, kısıtlama getirmedikleri gibi onlarla ilgilenmezler ayrıca da sevgi göstermezler. Araştırmalara bakınca, mühasamakar anne babaların çocukları saldırganlardır, birilerine bağlı kalmak istemezler ve sorumsuzlardır (Maccoby ve Martin, 1983).

Bu araştırmaların yanı sıra bazı araştırmalarda izin verici ailelerin ergenlerin kişisel bağımsızlığına daha fazla imkan tanıdıklarını göstermektedir (Smetana, 1994). İzin verici-ihmalkar anne ve babalar ise çocuklarıyla aralarında samimi bir ilişki olmasını istemezler bu yüzden çocuklarıyla ilgilenmezler, onlara zaman ayırmazlar. Sadece temel fizyolojik gereksinimleri karşılarlar. Yapılan çalışmalarda anne babaların çocuklarına karşı alakalı davranmaları kişilik gelişimine etkili olduğu görülmüştür.

Çocuğuna karşı ilgisiz olan ailelerin çocukları sigara içmeye meyilli, öfkeli, çevresine zarar veren, duygusal yönden zayıf, geleceğe yönelik amaçları olmayan çocuklar olduğu gözlemlenmiştir (Kurdek ve Fine, 1994; Steinberg ve ark., 1989; Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling, 1992). Maccoby ve Martin'e göre bu tutumu benimseyen ailelerin çocukları bilişsel ve sosyal gelişimlerinde olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür. Bahsedilen çalışmada duygusal yönden kayıtsız olduğu ve depresyondaki annelerin bebeklerinde zihinsel gerileme, duygusal yönden bağlanmada güçlükler, agresif ve bağımlı davranışlar gibi psikolojik işlevlerin büyük oranında ilerleme olmayıp hatta gerileme yaşadığı gözlemlenmiştir.

2.4. Anne Baba Tutumlarının Sınıflandırılması

2.4.1. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Ebeveynler eğer çocuğa gerekli ilgi ve özeni gösterirse, bireyin gelişimine has davranımlar sergileyeceğini bilir ve bu süreçte yanında olup desteğini hissettirir. Anne ve babanın davranışları birbiriyle bağlantılıkararlı, güven vericidir. Onlar için her çocuğun özel ve biriciktir. Çocuğun kendini tanımasına, yeteneklerini keşfetmesine ve kişisel davranışlar oluşturup özgür birey olmasına olanak sağlarlar. Çocukların fikirlerini önemserler ve onları dinleyip anlamaya çalışırlar. Bu tutumda anne ve babalar çocuklarına arkadaşça yaklaşırlar (Kulaksızoğlu, 2000).

Demokratik aile ortamında kurallar vardır ve bu kurallar çocuğa tek tek anlatılır. Bu davranıştan dolayı çocuk kuralları anlar, sınırlarını bilir ve kuralları

kabul eder(Oskay, 1990). Bu kurallar içinde çocuğa da söz hakkı tanınır. Çünkü bu tutumu benimseyen aileler çocuklarını birey olarak kabul eder ve onlarında düşüncelerinin değerli olduklarını düşünürler. Bağımsız kişilik oluşturmaları için çocuklarını desteklerler. Böylece çocuk öz güvenli, kendini rahatça ifade edebilen ve kendini denetlemeye imkan sağladıkları görülmektedir(Kulaksızoğlu,2004).

Bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarının başarılarını önemseyip, üzerine yoğunlaşırlar. Bu şekildeki davranışlarından dolayı çocuklar başarısız olduklarında kaygılarını yenmeye çalışırlar.

Başarısızlıklarından dolayı azarlayıcı, suçlayıcı şekilde davranıp çocuğun korkusunu daha da artmasına sebep olmaksızın çocuklarının başarılarını ödüllendirmeyi seçerler. Çocuk takdir edilip yanında olduğunu hisseder ve başarıları üzerine yoğunlaşırlar(Şendil,2003).

2.4.2. Otoriter Anne-Baba Tutumu

Çocuktan koşulsuz şartsız her zaman söylenen kurallara uymasını bekleyen, kuralların dışına çıkıldığında cezalandırma yöntemine başvuran ebeveyn tutumudur(Çetinkale, 2006).Bu tutumdaki anne babalar kural koyucudurlar. Anne ve babaların sevgilerini göstermemelerindeki asıl etken koydukları kurallardır(Çağdaş, 2002). Bu tutumu benimseyen aileler ödüllendirmeden ziyade cezalandırmayı ön planda tutarlar. Bu yüzden çocuk ile anne baba arasındaki bağ zayıftır(Yörükoğlu, 2004).

Otoriter anne baba tutumunu benimseyen aileler çocuklarını önemsemezler, düşüncelerini dinlemeyebile gerek duymadan kendi kurallarını kendileri koyarlar ve herkesin uymasını beklerler. Çocukta kendi düşüncesini ortaya koyamadığından dolayı öz güveni oluşmaz, toplum içinde pasif kalırlar(Yavuzer, 2005). Otoriter ailede baskıcı,kuralcı yapı ve sürekli denetimlerden dolayı çocuk boyun eğici kişilik oluşturur(Özgüven, 2001). Bu tutumdan dolayı çocuklarda benlik algısı gelişmemektedir. Böylece çocuk kendini sevmeyip hep başarısız olduğunu düşünür(Duru,1995).

Çocukların duygu ve düşünceleri anne ve babanın onayından geçerse önem kazanır. Bunun yanı sıra ailesinin isteklerini yerine getirdiği zaman sevgi görürler. Sevgi çocuklar için gereksinimden ziyade pekiştirici araçtır. Çocuğun kendi kişiliklerinin oluşmasını istemez ve buna izin vermezler. Bu tutumu sergileyen anne

ve babaların çocukları özgüvensiz,sürekli kaygılıdır(Cüceloğlu, 1992;Gökçedağ, 2001).

Otoriter ebeveynler çocuklarını sürekli olarak eleştirirler. Çocukları belirli kalıbın içine sokmaya çalışırlar.Aile veya toplum içerisinde olup olunmadığına bakmaksızın küçük düşürürler yüksek sesle azarlayıp bağırırlar. Böylece çocuk ezilen birey olarak kendini görür (Yavuzer, 2004).

2.4.3. Hoşgörülü Anne-Baba Tutumu

Bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarına karışmazlar. Çocuklarının hatalarıyla kabul ederler ve onların yanlışlarını düzeltmeye çalışmazlar. Toplumdaki kurallara uyulması konusunda çocuklarıyla konuşmazlar. Çocukların yanlış olsa bile kendi düşünce ve davranışlarıyla hareket etmesine olanak sağlarlar(Yavuzer,2004).

Hoşgörülü ailelerin çocukları düzensiz, sorumsuz, söylenenleri anlamayan, yapacağı davranışlar tahmin edilemeyen, bencil çocuklar olarak yaşamlarını devam ettirirler. Aile çocuğa en temel ahlak ve görgü kurallarını bile öğretmeye çalışmazlar yapılan yanlış davranışları görmemezlikten gelirler ve çocuklarını uyurma gereksinimde bile bulunmazlar. Çocuklar çevrelerindeki insanlarla iletişim kurmakta,onlara uyum sağlamakta çok zorlanırlar(Aydoğmuş,2001).

Bencilce davranan çocuk zamanla toplum içinde dışlanmaya başlar. Önceden çocuk sorumluluk almadığından isteklerinin hepsi aile tarafından karşılandığından dolayı yalnız kaldığında bocalar. Sosyal hayatında da benzer durumla karşılaşır. Ailesi isteklerini çocuk çabalamadan yerine getirir ve bu durumu toplumdan görmeyen çocuk sosyal hayatında da sıkıntılar yaşar. Bunun yanı sıra kurallara uymayan çocuk okul dönemine başladığında okul kurallarına uymakta da zorluk çekerler. Hiç sorumluluk almayan uğraş sergilemeyen bu bireyler toplumda hak etmediği yerler kendilerini koymaya çalışıp diğer insanlardan üstünlermiş gibi davranırlar(Yavuzer,2004). Bu tutumu benimseyen ailelerin yarattığı bu durum ilerde aile arasında büyük sorunlar yaratır. Aile artık bu durumla baş edemeyecek duruma gelirler ve katı cezalar uygulamaya başlarlar. Bu iki farklı tutum sergilenmesi karmaşık bir yapının oluşmasına neden olur(Şanlı ve Öztürk,2012).

2.4.4. İhmalkar Anne-Baba Tutumu

Bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuk büyütme istemezler. İhmalkar ebeveynler anne baba olmanın yükümlülüklerini ciddiyetini anlamazlar ve çocuğun gelişimine katkıda bulunamazlar. Enerjilerini çocuklarıyla geçirecekleri zamana harcamak istemezler. Çocuğun temel gereksinimlerini karşılamadıkları gibi okul faaliyetlerinde de katkıda bulunmazlar. Çocukla ilgili karar vermede etki alanları azdır. Çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve kararları kendi vermek durumunda kalır (Bornstein,Zlotnik,2008).

Bu tutumu benimseyen anne babanın çocukları en çok zarar gören çocuklardır. Yapılan çalışmalara göre 2 yaşından itibaren ihmalkar anne ve babalarlakalan çocuklar zihinsel,fiziksel,sosyal gelişimlerinin yetersiz olduğu görülmekle birlikte sosyal bağımlı olma durumlarıda saptanmıştır(Bornstein,Zlotnik,2008).

2.5. Öz Saygı

Öz saygı, bireyin kendi yapısını objektif şekilde değerlendirmesi ve bunun sonucunda ulaşılmış olduğu yargı ve geliştirdiği tutumdur. Benlik saygısı, öz saygı, kendine saygı terimleriyle ifade edilebilir. Bu tutum kişinin kendisini önemli görmesi,kendini benimsemesi gibi terimlerle betimlenir veya bu terimleri içeren daha kapsamlı bir terim olarak düşünülebilir(Kuzgun,2000).

Öz saygının oluşmasında benlik kavramının beğenilip benimsenmesinin etkisi çoktur. Benlik saygısı, 'bireyin kendi özünde yaptığı değerlendirme sonucunda benlik kavramının onay görmesinden dolayı ortaya çıkan beğeni durumudur'. Bireyin kendini onaylaması ve kendi özüne saygı duyması için üst derecedeki özelliklere sahip olmasına gerek yoktur. Kişinin öz saygıya sahip olması var olan niteliklerine bağlı değildir. Kişinin kendisinden memnun olmasına bağlıdır. Benlikduygusu kişinin kendini mutlu, değerli, olduğu gibi değerli hissetmesini sağlayan ve en önemlisi özünü benimsemesine yardımcı olan olumlu bir ruh halidir (Yörükoğlu,2000).

Maslow'a göre, sağlıklı benlik saygısına sahip olan bireyin, hayatta başarılı olabilme ihtimali çok yüksektir. Maslow benlik saygının kaynağını ikiye ayırır. İlk kaynak, kişinin değer verdiği bireyler tarafından görüldüğü,hissettiği sevgi,saygı ve kabul; ikinci kaynak ise kişinin kendinde hissettiği başarı ve yetkinlik duygularıdır. (Joseps,1995). Benlik saygısını etkileyen en önemli özelliklerden biride sevgi

ihtiyacının karşılanmasıdır. Sevgi ihtiyacı karşılanan bireylerin benlik saygıları güçlü ve olumludur(Cüceloğlu 1991).

Harter(1993) öz saygının gelişimini, kişinin kendisi için önemli gördüğü bireylerden onay alma ve sosyal desteğin etkilediğini belirtmiştir. Anne babanın onayının alınıp alınmaması gelişimsel olarak kişinin durumu içselleştirmesini sağlayıp öz saygının gelişimini etkilediğinden bahseder.

Sosyal karşılaştırma yaklaşık altı yaşından itibaren başlar ve birey böylece kendisini diğer bireylerle karşılaştırarak eksik veya yeterli olduğu durumları değerlendirir. Birey bu karşılaştırmalar sayesinde insanların birbirinden farklı olduğunu, herkeste yeterliliklerin veya eksik yönlerin aynı olmadığını anlar. Sosyal karşılaştırmalar yaşam boyunca devam eder ve her yıl yaş arttıkça bu karşılaştırmalar artar ve çocukların benlik saygısının şekillenmesine öncülük eder(Harter,1993;Shaffer,1994).

Rosenbergbenlik saygısı oluşumunu dört etmene bağlamıştır:

1. Bireyin etrafındaki insanlarla kendisini karşılaştırmasından etkilenir. Bu karşılaştırmalar bireyin kendi koyduğu kriterlere göre yapılır. Birey karşılaştırdığı kriterlerle birlikte kendisine olumlu ve olumsuz yönlerini belirler ve ona göre bir tutum benimser.

2. Bireyin kendi değerlendirmesinin yanı sıra toplumunda onu değerlendirmesi öz saygının oluşuma katkı sağlar. Böylece birey yorumları benimseyerek kendi öz saygını geliştirebilir.

3. Bireyin ilgi duyduğu alan ve özelliklerde etkili bir faktördür. Eğer ki bireyin yöneldiği bir alan veya özellik yok ise bireyin öz saygısı etkilenmez.

4. Bireyin kendi başarısını nasıl değerlendirdiği konusu da öz saygıyı etkiler. Bireyin başarısı başkalarından değilde kendinden kaynaklanıyorsa öz saygısı olumlu yönde etkilenir(Akt;Emda ve Batia 1995).

2.5.1. Öz Saygısı Düşük Olan Bireyler

Öz saygının düşük olmasının kaynağı benliği düşürücü olayların yaşanmasına bağlıdır. Düşük öz saygısı olan bireyde psikosomatik, depresyon ve yüksek derece kaygı semptomları görülür. Benlik saygısının düşük olması kişinin yaptığı davranışları doğru şekilde değerlendirmemesine yol açar. Bu yanlış değerlendirmeler sonucu kişinin davranış hatalarını da düzeltmek zor olmaktadır(Kaner,2000). Bu

kişilerin öz güvenide düşüktür. Bireyler başkalarına bağımlı, boyun eğicive utangaçlık, daha otoriter,karamsar düşünme, ikili ilişkilerdeuyum göstermede zorlanma gibi özellikleri gösterirler (Cevher; Buluş,2007). Yaratıcılıkları yüksek öz saygıya sahip olan bireylere göre düşüktür. Bireyler dışarıdan gelen tehditlere,eleştirilere daha açık haldedirler. Çünkü kişi kendine güvenmez ve dışarıdan gelen tehdit ve eleştirilerin doğru olup olmadığını sorgularlar böylece bireyin öz saygısı zedelenir(Baumeister,1993).

2.5.2. Öz Saygısı Yüksek Olan Bireyler

Benlik saygısı yüksek olan bireyler kendileriyle barışıktır. Güçlü yönleriniortaya koyar zayıf yönlerini fark edip geliştirmeye başlar(Pope ve Machale, 1988). Kendilerine güvenleri fazladır ve otorite durumundaki kişilere karşı rahat davranırlar. Kendilerine oldukça değer verirler. Kendilerine olan saygılarının yanında çevresindeki bireylerden de saygı duymak isterler. Bir olay ile karşılaştıklarında durumu iyi şekilde idare eder ve problemleri çözmeye çalışırlar. İnsanlara karşı olumlu tutumla yaklaşılırlar. Kendi hayatlarında şikayetten çok memnuniyet duyarlar. Bu kişiler sadece başkaları tarafından gözlendikleri zaman değil her zaman iyi performans göstermek isterler. Eleştiri ile karşı karşıya kaldıklarındaatılğan ve açık tutum sergilerler. Buldukları grup içinde liderlik özelliği sergilerler(Aktaş,2014).

Ayrıca yapılan araştırmalar sonucunda düşük benlik saygısı, insanlara karşı öfke, negatif duygu ve davranışlar, yabancılaşma ve mutsuzluk ile bağdaşabilir. Yüksek benlik saygısı ise öz güven, kendi hakimiyetini kurabilme, risk alma ve hayattan memnun olma ile ilişkilendirilebilir(Guidon,2010).

2.5.3. Öz Saygı ve Ergen İlişkisi

Öz saygının en önemli olduğu dönemler ergenlik ve genç yetişkinlik dönemleridir(Gander ve Gandier,2007). Birey yaş aldıkça yani deneyimleri arttıkça öz saygıda önem kazanmaktadır. Benlik kişide ergenlik dönemine kadar hızla gelişmektedir. Ergenlik döneminde kişinin kendisi ve çevresiyle ilişki kurması öz saygı üzerinde etkin rol oynamaktadır. Ergenlik dönemindekişiler fiziksel,duygusal ve sosyal alanda değişimler yaşadıklarından dolayı öz saygı bu dönemde kritik bir değer taşımaktadır. Ergenler önemli gördükleri kişilerden(anne, baba, öğretmenleri, arkadaşları ve sınıf arkadaşları) aldıkları geri dönütlere göre kendilerine yönelik

değerlendirme yaparlar. Böylece bireykendi kimliğini oluşturur ve benlik saygısını geliştirir(Whitehead ve Corbin, 1997). Bireyler ergenlik döneminde kendilerine karşı sergiledikleri eleştiri tutumundan dolayı öz saygıları olumsuz şekilde etkilenebilir. Özellikle ergenler dış görünüşlerine önem vermeye başladıklarından dolayı kendi bedenlerine, giyim tarzlarına karşı olumsuz bir düşünceye sahip olduklarında öz saygıları düşmektedir(Simmons, 1987;Harter, 1993).

Harter(1993),Cooley' nin kuramına göre çocuklarda ve ergenlerde öz saygıyı belirleyen dört etmen vardır; anne, baba, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaşlarıdır. Bu dört etmenin vereceği destek oranı kişinin öz saygı oranını belirlemektedir. Bir başka deyişle, en düşük desteği alan bireyler düşük öz saygıya, orta destek alan bireyler orta seviyede öz saygıya, en yüksek desteği alanlar yüksek öz saygıya sahip olurlar.

Öz saygının oluşumunda anne ve baba desteği önemlidir. Ergenlik döneminde anne ve babaya olan bağlılık, kullanılan anne ve baba tutumu, ergenlikten erişkinliğe geçişte anne ve babanın sağladığı ortam, çocuğa karşı gösterilen ilgi ve sevgi, anne ve babanın birbirlerini sevip saygı duyması, aile içindeki çatışma ve kavgalar, maddi durum ve sosyal ortam, ailenin eğitim durumu ve sahip olduğu meslek bireyin öz saygısını oluşturmaktadır(Yıldız ve Çapar,2010).

Ergenler kimlik kazanma sürecine geçmiş iken, artık anne ve babalarına bağımlı olmaktan ziyade kendilerini toplumda yer edinmiş bireyler olarak görmek için akran gruplarını kullanırlar. Ergenlik döneminde akran grubu tarafından kabul edilen birey olumlu öz saygı geliştirir. Asıl önemli olan nokta ergenin istediği gruba kabul edilmiş olmasıdır(Brown ve Lohr, 1987).

2.6. Sosyal Kaygı

Sosyal kaygı kavramı ilk kez 1903 senesinde PierreJanet (phobies des situations sociales) tarafından kullanılmıştır(Heckelman ve Schneler, 1995).Marks ve Gelder tarafından 1966 senesinde tanımlanmasına rağmenMental Bozuklukların Tanı Kriteri El Kitabı'nda(DSM III) ilk kez yer almıştır (Kearney,2005). Sosyal kaygı(fobi) kişinin ilgi odağı olduğu zamanlarda (piyano çalarken, sunum yaparken, yazı yazarken) diğer kişiler tarafından izlenme korkusunu hisseden kişiler için kullanılmıştır.

DSM-V' e göre sosyal kaygı, kişinin başkalarınınca değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin olarak korku ya da kaygı

duymasıdır. Örnekler arasında toplumsal etkileşmeler (karşılıklı konuşma, tanımadık insanlarla karşılaşma), gözlenme (Yemek yerken ya da içerken) ve başkalarının önünde bir eylemi gerçekleştirme (bir sunum yapma) vardır. Kişi olumsuz değerlendirilebilecek bir şekilde davranmaktan ya da kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler göstermekten korkar(küçük düşeceği ya da utanç duyacağı; başkalarınınca dışlanacağı ya da başkalarının kırılmasına yol açacak bir biçimde).

Davison ve Neale (2004)'e göre sosyal kaygı, başka kişilerin olmasıyla ilgili mantıksız, ısrarlı bir korkudur. Yaşam alanlarını etkileyecek düzeyde bozukluk olabilir. Sosyal kaygısı olan birey ilginin kendisinde olacağı ortamlardan kaçınabilir ve kaygı belirtilerinin ortaya çıkmasından korktuğu için çekimser davranabilir. Tanımadık insanlarla konuşmak, ev dışında yemek yeme, topluluk karşısına çıkma ve performans göstermek, başkalarının önünde iş yapmak kaygı gösterir. Sosyal kaygı, sosyal fobi olarak tanımlanabilir; insan içerisinde yer almak ve birtakım işlerden almaktan korkma durumudur. Çekimserlik, mahcubiyet, beceriksiz ve küçük düşme gibi durumları kendinde hissetmesi olarak görülebilir(Dan Boer,1977).

Beck ve Emery (1985)'e göre ise sosyal kaygıyı ayıran özellik, gerçek veya gerçek olmayan ortamlarda, diğer kişiler tarafından değerlendirme yapılması veya yapılma olasılığı bulunması durumunun var olmasıdır. Bu nedenle sosyal kaygı 'değerlendirme kaygısı' olarak tanımlanabilir.

Sosyal kaygı durumu sadece değerlendirmeye ortaya çıkmaz, değerlendirme ortamının oluşabilmesi bile bu kaygının ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir(Akt: Erkan, 2002).

Sosyal kaygıya sahip olan kişiler karşılıklı iletişim kurmak istemezler ve bu durumdan kaçınırlar. Daha az konuşur,kendilerini daha az anlatır, daha kısa süre boyunca göz teması kurarlar. Örneğin sadece nazikçe gülümser, sorulan sorulara az ve öz cevap verip konuyu uzatmamaya çalışırlar. Olabildiğince konuşmadan sadece başlarını sallayarak cevap verirler. Onları rahatsız edecek her ortamdan kaçınmaya çalışırlar. İnsanlardan uzak durarak kendilerini iyi hissederler çünkü uzak dururlarsa reddedilme, yanlış cevap verme gibi durumlarını yaşama oranlarının düşük olacağını bilirler. Bireylerin önceliği yaptıkları işi bitirebilmekten çok diğer insanlar üzerinde nasıl bir izlenim bırakabileceklerini düşünürler. Sosyal kaygı yaşayan bireylerin davranışları değişebilir.Sosyal kaygılı kişiler diğer insanlara karşı sessiz bir ilgi

göstermektedirler. İletişim kurdukları kişilere karşı düşüncelerini kabul eden bireyler olarak görünmek isterler. Çünkü onaylanmayan bir tavırla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilemeyip sosyal kaygılarıyla savaşmak zorunda kalırlar. Sosyal kaygılı bireylerin bu tavırları özgüvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir(Leary, 2001;Erkan,2002; Sübaşı,2010).

2.6.1. Sosyal Kaygı Başlangıç Yaşı ve Yaygınlığı

Sosyal kaygı, çocuğun diğer insanlardan kendisine bakım veren kişiyi ayırmasıyla başlar. Diğer bir etken ise sosyal obje olarak kendini görebilmesi veya kendini fark edip ilgiyi kendisine yöneltmesiyle ortaya çıkabilir (Leary, 1983;akt. Mercan,2007).

Sosyal kaygının başlangıç yaşı ve yaygınlığı ile ilgili istatistiki bilgiler, ergenlik döneminde yaşanan sosyal kaygının ne derece önemli olduğunu göstermektedir.Akran ilişkilerinin, sosyalleşmenin, toplum içinde bir yer edinmenin önem kazandığı bu kritik dönemde, sosyal kaygının özellikleri, davranışa yansımaları ve nedenlerini anlamak, bir birey olarak yaşama yerleşme çabası içinde olan ergeni anlamaya bizi bir adım daha yaklaştırmaktadır.

Sosyal kaygının başlangıç yaşı ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Beidel, Tumer ve Morris (2000)'e göre sosyal kaygının başlangıç yaşı sekizdir, Kashdan ve Herbert (2001) ise başlangıç yaşının ortalama 15.5 olduğunu söylemişlerdir. Ülkemizde sosyal kaygının başlangıç yaşı ile ilgili yapılan farklı çalışmalara göre 13-24 yaşları arasında değiştiğini göstermektedir. Bazı çalışmalarda erken yaşlarda başladığı bilinmektedir(Akdemir ve Cinemre, 1996; Dilbaz, 2000). 25 yaşından sonra başlaması çok nadir durumlarda görülmektedir(Kılıç,2005).

Köroğlu(1999)'a göre sosyal kaygının başlangıç yaşı 13-19 yaşları arasında belirginlik gösterse de bu durum bazen 5 yaşında görülebileceği gibi 35 yaşında da ortaya çıkabilmektedir.Yaşam boyu sürebildiği gibi erişkinlik döneminde şiddetlenme veya duraksama gösterebilir. Bu durumların yaşanması kişinin yaşamının zorluğuna ve kendisine oluşturduğu strese göre değişebilir.

Sosyal kaygı için yardım isteyen bireylerin yaşları genellikle 30 yaş civarındadır. Bu yaşta gelen bireyler problemi 10-15 yıl sonra fark etmiş olmaktadır.

Ayrıca sosyal kaygılı bireylerin geç veya hiç başvuru yapmamalarının temel nedeni olumsuz değerlendirileceklerini düşünmeleri ve utangaç yapıya sahip olmalarıdır(Yolaç, 1996). Bireyler sosyal kaygıyı kendi kişiliklerinin bir parçası olarak görmekte ve tedavi edilebilir olduğunu kabul etmekte zorlanmaktadırlar(Dilbaz, 1997).

Sosyal kaygının en fazla yaşandığı dönem ergenlik dönemdir(Schneier, Johnson, Horning, Liebowitz ve Weissman, 1992). Sosyal kaygının başlangıç yaşı ergenlik çağına denk gelmesiyle birlikte sosyal kaygının sadece yetişkinlerin sorunu olmakla kalmayıp çocuk ve ergenlerde de görüldüğü gözlemlenmiştir. Problemin ergenlik döneminde başlamasına rağmen tedaviye geç başlanması sosyal kaygı açısından risk altındaki grubun bilinmesi, erken tanı ve tedaviye yardımcı olacak faktörlerin belirlenmesi gereğini göstermektedir (Öztürk ve diğ.;2005).

Sosyal kaygı ile ilgili araştırma yapıldıkça, bu durumun yaygın olduğu görülmüştür.Yapılan araştırmalarda sosyal kaygının toplumun %10'unda görüldüğü kabul edilmektedir(Davison, Hughes ve George, 1993a;Davison, Hughes ve George, 1993b;İzgiç, Akyüz, Doğan ve Kuğu, 2000). Diğer bir çalışmada ise toplumda %18 oranında görüldüğü belirlenmiştir(Kessler, Stein ve Berglund, 1998). Sosyal kaygı ile birlikte görülen rahatsızlıklar %69 oranında yaşam boyu devam edecektir(Karacan, Şenol ve Şener 1996; Lecrubier, 1998).

Böylece sosyal kaygıya eşlik eden diğer rahatsızlıklarda önceden belirlenip erken tedavi edilebilme şansı bulabilecektir. Türk ergenler üzerinde yapılan çalışmalarda Bayramkaya, Toros ve Özge (2005) yaygınlık oranını %14,4 şeklinde bulmuştur. Sosyal kaygı kadınlarda, psikiyatrik tedavi görenlerde, eğitim düzeyi düşük olanlarda ve sosyal destekleri az olan bireylerde daha fazla görülmektedir(Walsh, 2005;Akt.Hamarata, 2009).

Sosyal kaygı, bireyin yaşamı üzerinde kısıtlayıcı etkilere sahiptir. Başlangıç ve yaygınlık gösterdiği dönemlerde kısıtlayıcı özellikleri daha da artmaktadır. Özellikle kişinin yaşamında en önemli evre olan ergenlik döneminin gelişimsel görevleri olan olgun ilişkiler kurma, duygusal özerklik kazanma, cinsel kimliğineuygun yetişkin sosyal roller edinme,toplumsal sorumluluklar alma, evlilik ve meslek seçme gibi görevleri yapması onun sağlıklı bir kişiliğe ulaşmasını sağlar. Ancak sosyal kaygı ve

ergenliğin agresifliği, kışkırtıcı tavırlarından dolayı gelişim görevlerini yerine getirmesini engelleyebilir.

2.6.2. Sosyal Kaygının Cinsiyete Göre Değişimi

Psikolojik rahatsızlık oranları kadın ve erkeklerde birbirine yakın olsalarda alınan tanı bakımlarında birbirinden farklıdır. Bunun sebebi de kadın ve erkeklerin cinsiyet rollerinin farklılığından ve içinde buldukları durumdan farklı derecede etkilenmelerinden dolayı değişiklik göstermektedir.

Sosyal kaygı, yapılan alan çalışmalarına göre kadınlarda daha çok görülürken (%62.7-%70) klinik çalışmalarda ise erkeklerde daha çok görülmektedir. Sosyal kaygı, kadınlarda çok görülmesine rağmen tedaviye gelenlerin çoğu erkektir (Yonkers, Dyck ve Keller, 2001).

Cinsiyet sosyal kaygı için risk faktörüdür. Bu bozukluğun yaşam boyu yaygınlığı kadınlarda %3.1, erkeklerde %2 olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgularda genel popülasyonda görülme sıklığının kadın-erkek oranı genelde 1.5-2/1 şeklindedir. Buna karşılık klinik çalışmalarda kadın erkek oranı dengeli bulunmuştur (Arıcıoğulları, 2001).

Ülkemizde sosyal kaygı bozukluğu kadınlara oranla erkeklerde daha çok görülmektedir. Ancak bu bilgiye göre kadınlarda görülme oranının az olduğu kanısına varılmamalıdır.

Bu durumun ortaya çıkmasının sebepleri, toplumumuzda kadınların sosyal yaşamları ve çalışma oranlarının erkeklerle göre az olmasıdır (Dilbaz ve Güz, 2003). Utangaçlık ve çekimser tavırların kadınların yapılması gereken davranışlar olarak görülürken, erkeklerde eksiklik olarak görülmektedir. Bu nedenden dolayı toplumumuzda erkekler bu durumdan daha fazla rahatsız olmaktadır (Sayar, Solmaz, Öztürk, Özer ve Arıkan, 2000).

2.6.3. Sosyal Kaygılı Bireylerde Görülen Ortak Özellikler

Sosyal kaygılı bireyler toplumda mahcup olma ve rezil olma korkusu yaşarlar. Sosyal kaygının belirtileri tanımadığı kişilerden rahatsız olma, yaklaşma güçlüğü, kuracakları iletişimde sosyal ilişkilerde kısıtlılıkla kendini gösterir. Eğer ki sosyal kaygıyı tetiklemeyen bir durum olmazsa bu rahatsızlık geç çocukluk ve genç erişkinlik döneminde ortaya çıkabilmektedir.

Başkalarının önünde yemek yiyemez yesede boğulacakmış gibi olma, genel tuvaletleri kullanamama, şarkı söyleyememe, müzik aletlerini kullanamama, kitle önünde konuşamama vb. durumları yaşarlar (Tarhan,2006).

Sosyal kaygıda görülen belirtiler üç temel grupta incelenmiştir.

1.Fiziksel belirtiler: Terleme, çırpıntı, bulantı, ishal, adele seğirmeleri, ağız kuruluğu, sarsaklık, yüz kızarması, kekeleme gibi anksiyetenin somatik belirtileridir. Baş dönmesi ve solunum belirtileri daha azdır.

2. Bilişsel belirtiler: Mahcup olacağı, aşağılanacağı veya olumsuz bir eleştiri olacağı korkusu temel bilişsel belirtilerdir.

3. Davranışsal belirtiler: Sosyal durumlardan kaçma, pasif kalma olur. Bunlarla birlikte kişilerarası ilişkileri ve mesleki işlevselliği bozulur(Tarhan,2006).

Albona ve diğ.(1995)'ın sosyal kaygılı bireyler üzerinde yapmış oldukları bir deney sonucunda gözlemlenen özellikler davranışsal,fiziksel ve bilişsel olarak kategorileşmiştir. Bu özellikler aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Davranışsal	Fizyolojik	Bilişsel
Yerinde duramama	Kaslarda gerginlik	Olumsuz değerlendirilme
Zayıf göz kontağı	Midede kasılma	düşüncesi
Ses titremesi	Nefes kesilmesi	Mahcup olma düşüncesi
Tırnak yeme	Kalp çarpıntısı	Küçük düşme düşüncesi
Kekelemek	Nabız artışı	Başarısızlık düşüncesi
Söylenme	Baş ağrısı	Yetersizlik düşüncesi
Sızlanma	Uyuşma	Kaçma düşüncesi
Kaçınca	Terleme	Kendini eleştirme
Ağlama	Bulantı	

Sosyal kaygıda bilişsel belirtiler önemli alana sahiptir. Sosyal kaygı, utangaçlıkla birlikte yaşanan ve kişiyi aşırı derecede rahatsız eden bir duygudur. Kişi çevresindeki insanlar karşısında utanılacak duruma düşmekten, yaptığı davranışlar yüzünden alay edileceğinden, onlar tarafından reddedilme veya yetersiz görülme korkusu yaşar. Kişi bu duyguyu yaşadığı zaman nasıl giderileceğine değilde 'ne kadar kaygılı olduğuna' odaklanır ve kişinin kaygısı daha da artar ve kısır döngüye

dönüşür. Bireyin zihninden geçen otomatik düşünceler şu şekilde ele alınabilir(Ümmet,2007).

- Kendimi aptal duruma düşüreceğim.
- Herkes benim gerçekten aptal olduğumu düşünecek.
- Söyleyecek hiçbir şey bulamayacağım.Donup kalacağım.
- Eğer ağzımı açarsam sesim bir tuhaf çıkacak
- Kalbim fena halde çarpıyor, yakalp krizi geçirirsem.
- Çok tuhaf görünüyor olmalıyım.

2.6.4. Dsm-5'e Göre Tanı Ölçütleri

A. Kişinin, başkalarınca değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin bir korku ya da kaygı duyması. Örnekleri arasında toplumsal etkileşimler (örn.karşılıklı konuşma, tanımadık insanlarla karşılaşma),gözlenme(örn.yemek yerken ya da içerken) ve başkalarının önünde bir eylemi gerçekleştirme(örn.bir konuşma yapma)vardır.

Not:Çocuklarda kaygı, yaşlılarının olduğu ortamlarda ortaya çıkmalı ve yalnızca erişkinlerle olan etkileşimler sırasında ortaya çıkmamalıdır.

B. Kişi, olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir biçimde davranmaktan ya da kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler göstermekten korkar(Küçük düşeceği ya da utanç duyacağı bir biçimde; başkalarınca dışlanacağı ya da başkalarının kırılmasına yol açacak bir biçimde).

C. Söz konusu toplumsal durumlar, neredeyse her zaman, korku ya da kaygı doğurur.

Not: Çocuklarda, korku ya da kaygı, ağlama, bağırıp çağırarak tepinme,donakalma, sıkıca sarılma, sönme ya da toplumsal durumlarda konuşamama ile kendini gösterebilir.

D. Söz konusu toplumsal durumlardan kaçınılır ya da yoğun bir korku ya da kaygı ile bunlara katlanılır.

E. Duyulan korku ya da kaygı, söz konusu toplumsal ortamda çekinilecek duruma göre ve toplumsal-kültürel bağlamda orantısızdır.

F. Korku, kaygı ya da kaçınma sürekli bir durumdur, altı ay ya da daha uzun sürer.

G. Korku, kaygı ya da kaçınma, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikle düşmeye neden olur.

H. Korku, kaygı ya da kaçınma, bir maddenin(örn. Kötüye kullanabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etkilerine bağlanmaz.

I. Korku, kaygı ya da kaçınma, panik bozukluğu, beden algısı bozukluğu ya da otizm açılımı kapsamında bozukluk gibi başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanmaz.

J. Sağlığı ilgilendiren başka bir durum varsa (örn. Parkinson hastalığı, şişmanlık, yanık ya da yaralanmadan kaynaklanan biçimsel bozukluk), korku, kaygı ya da kaçınma bu durumla açıkça ilişkisizdir ya da aşırı bir düzeydedir.

2.6.5. Kuramsal Açıdan Sosyal Kaygı

Sosyal kaygıyı daha iyi anlayabilmek için kuramsal temelleri davranışçı kuram, bilişsel kuram, psikanalitik kuram, akılcı-duygusal davranışçı kuram çerçevesinde ele alınmıştır.

2.6.5.1. Davranışçı Kuram

Sosyal kaygının uyarın-tepki davranışı şeklinde öğrenilmiş bir durum olduğunu belirtir. Kişiler sosyal kaygıyı öğrenme ve gözlem yoluyla da yaşayabilirler, sadece uyarının tekrar etmesine gerek yoktur. Çünkü uyarınlar ortaya çıkmasa bile kişi aynı tepkileri verebilir. Koşullanma modelinde koşullanmamış uyarınlar devamlı tekrar edilmez ise koşullanmış uyarınlar zamanla güçsüzleşir. Sosyal kaygıda ise koşullanmamış uyarın pekiştirilmemiş olsa da davranış uzun yıllarca devam edebilir. Böylece sosyal kaygıda gözlemin büyük ölçüde önemli olduğu vurgulanmıştır (Koçak,2011).

Davranışçı model, sosyal kaygının nedenlerini incelendiğinde doğrudan koşullanma, gözlem yoluyla öğrenme ve bilgi aktarımı ile sosyal kaygının gelişebileceğini belirtmiştir. Kişi sosyal ortamda travmatik bir olay yaşarsa ise

doğrudan koşullanma gerçekleşir. Yapılan araştırmalarda %50 oranında travmatik olayların yaşandığı görülmüştür. Gözlem yoluyla oluşan sosyal kaygıda ise birey diğer insanların olumsuz yaşadığı durumları gözlemleyerek kaygı yaşayabilir. Bilgi aktarımında ise diğer bireylerin kişiye sosyal ortamların tehlikeli şekilde anlatılması üzerine kişi sosyal ortamlardan korkabilir. Araştırmalara göre sosyal kaygı kişilerde daha çok travmatik olaylar ve doğrudan koşullanma ile ortaya çıktığını göstermektedir (Türkçapar,1999).

2.6.5.2. Bilişsel Kuram

Bilişsel kurama göre sosyal kaygının temelinde kişinin çevresine istediği, arzuladığı izlenimi bırakma isteği ve bununla birlikte yapamayacağı korkusu, güvensizliği vardır. Sosyal kaygıya sahip olan birey, topluma yönelik bir olayı bu şekilde algıladığında 'kaygı programı' kişinin isteği dışında gerçekleşmeye başlar. 'Kaygı programı' bilişsel, bedensel, duygusal ve bunlarla beraber davranış ile ilgili farklılıkların hepsini kapsamaktır (Clark,Wells,1995). Kaygı programı aktifleştğinde; a) kurtulmak ya da başa çıkabilmek için otonomikuyarılmışlık düzeyinde değişiklik gözlemlenir. b) devam eden davranış azaltılmış olur. c) tahmini tehlike kaynakları gözden geçirilir ve kurtulmak ya da başa çıkabilmek davranışa dökülür. Ancak kaygı programı yanlış şekilde tanımlandığı olaylarda fonksiyonluğu yok olur ve kişinin yaşamını zorlaştırır (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1998).

Sosyal kaygılı bireyler toplum tarafından eleştirilecek veya kendilerini tehlikeli bir ortamdan hissettikleri zaman kendini gözleme ve değerlendirme üzerine odaklanır. Bu dikkat kayması kişinin kendisine odaklanmasına çevresindeki insanları ve olayları anlamlandıramamasına yol açar. Kendisi için yaptığı içsel-öznel değerlendirmelerin aynısını diğer insanların yaptığı düşünür. Bu bilişsel çarpıtma süreci duygudan akıl yürütmeye tipik bir örnektir. Böylece sosyal kaygılı bireyler aşağılanmış hissetmekle aşağılanmayı, kontrolsüz hissetmekle kontrolsüzlüğü ve kaygılı hissetme ile kaygılı gözükmeyi birbirine eş tutmaktadır(Türkçapar,1999).

Bu kurama göre sosyal kaygı yaşayan bireyler, kendi davranışları çevresindeki insanların yanlış şekilde yorumlayacaklarını düşünürler. Yapılacak olan yorumları düşünen birey kaygılı düşüncelere kapılır ve bunları aklından uzaklaştırmakta zorlaşır. Bu kaygı kişide aşırı derecede yoğun şekilde yaşanır ve bu durumdan kaçınmaya başlar.

2.6.5.3. Psikanalitik Kurama Göre Sosyal Kaygı

Kaygı,kişinin dışarıdan gelen tehditlere karşı verdiği orantısız, uygunsuz ve abartılmış şekilde verilen doğal bir tepkidir. Tehdit ortadan kalksa bile kişinin verdiği tepki devam eder(Geçtan,2003). Oluşan bu durum karşısında birey yansıtma ve kaçınma savunma mekanizmasını ortaya çıkarır.

Sosyal kaygıda utanç yaşantıları, suçluluk duygusu ve ayrılık kaygısı etkilidir. Sosyal kaygıyı yaşayan bireyler kendi istekleri dışında toplumdaki onay görme beğenilme tepkilerini almak isterler. Bu tepkileri almayan bireyler utanma, çekinme, eleştirilme korkusunu yaşarlar. Bu durumlar kişinin sosyal kaygı yaşamasına ve sosyal ortamlardan kaçınmasına neden olur(Türkçapar,1999). Sosyal kaygıda etkili olan bir diğer faktör ise suçluluk duygusudur.

2.6.5.4. Akılcı- Duygusal Davranışçı Kuram

Akılcı- duygusal davranışçı kurama göre sosyal kaygı, uygun olan ve uygun olmayan duygulara göre incelenmelidir. Kaygı,saçma davranışlara ve mantıksız düşüncelere dayanan, yapılması gereken davranışları yapmadığı ve bununla beraber karıştırdığı gerekçesiyle uymayan duygudurum şeklinde ifade edilmiştir. Akılcı-duygusal davranışçı model bireylerin yaratılışından mantıklı ve mantıkdışı eğilimleri olduğunu savunur ve bununla birlikte kişinin sonradan da edinmiş olduğu mantıklı ve mantıkdışı eğilimleri olduğunu söyler. Ellis kişilerin güzel olanı ortaya koyma ve mantıklı olmaları adına gizli bir güçleri olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte şahsına ve diğer insanlara kötülük etme, mantıklı düşünememe ve bunlarla beraber aynı hataları sergileyebilmektedirler. Ellis kişilerin mantıksız şekilde nasıl davranıp düşündüklerini bu durumu nasıl geliştirdiklerini ve nasıl korudukları üzerine odaklanmaktadır (Corey,2007).

Bu kurama göre sosyal kaygılı bireyler sergileyecekleri performansı en iyi şekilde yapmaya ve bunu yaparken de o performans anında kendine herşeyi çok iyi yapmaları konusunda emirler yağdırırlar ve böylece kişide sosyal kaygı belirtileri ortaya çıkar.Örneğin; sosyal kaygılı birey toplum önünde konuşma yapacağı sırada kendi içindeki huzursuzluğu, tedirginliği ortaya çıkarmamak için büyük çaba sarf eder. Bireyin tamda o anda geliştirdiği mantıksız inanış şöyledir: ‘Topluma karşı düzgün ve rahat şekilde konuşma yapmak istiyorum ve mutlaka öyle yapmalıyım. Eğer ki bu şekilde yapmazsam bu benim için berbat bir durum olur, herkes beni

eleştirir, bana acıyan gözlerle bakarlar ve bende kendimin değersiz, yetersiz olduğumu ispatlarım (Türkçapar,1999).

2.6.6. Ergenlerde Sosyal Kaygı Sağaltımı

2.6.6.1.Psiko-eğitim

Psiko-eğitim sosyal kaygısı yüksek olan ergenler için kullanılan tekniklerden birisidir. Psiko-eğitim, bireyi ve ailesini, kaygının yapısı ve fizyolojisi, bilişsel ve davranışsal bileşenleri hakkında bilgilendirmeyi amaçlar. Bunlarla birlikte kaygının kişide nasıl başladığını, geliştiğini ve devam ettiği hakkında da bilgilendirme sağlar (Birmaher ve Ollendick, 2004). Bilgi aktarma sırasında gencin yaşadığı durumlardan da örnekler verilebilir.

Psiko-eğitim kullanılması gereken ilk aşamalardandır. Çünkü psiko-eğitimin mantığı aile üyelerine aktarılırken kullanılır(March ve Ollendick, 2004). Kaygılı bireyler için psiko-eğitim diğer tekniklerle de kullanılabilir (Last, Hansen ve Franco, 1998).

2.6.6.2. Kişisel Kontrol

Kişisel kontrol, sosyal kaygıyla birlikte oluşan kişiye rahatsızlık veren psikolojik semptomları, mantıksız düşünceleri ve kaçınma davranışlarını açıklayabilmek için kullanılan bir yöntemdir(Ginsburg ve Walkup, 2004). Kişisel kontrolün sağlanmasında günlükler önemli bir yer tutmaktadır. Ergenin yaşadığı korku ve kaygıların karakteristik yönlerinin analiz etmesine yardımcı olur. Ayrıca ergenin öncesinde ve sonrasında olan önemli noktaları fark etmesine, danışanın onu anlamasına, farklı durumlarda oluşan kaygıları anlaşılmasına yardımcı olur.

2.6.6.3. Somatik Kontrol Egzersizleri

Somatik kontrol egzersizleri kaygının istenmeyen belirtilerini kontrol altında tutmaya yardımcı olur. Bu egzersizler içinde en çok kullanılanlar gevşeme ve nefes egzersizleridir. Gevşeme egzersizi farklı kas gruplarının kasılıp gevşemesini kapsar. Eller, omuz/sırt, yüz, çene, mide ve bacak kasları gerilip sonrada serbest bırakılır(Ollendick ve Cerny,1981). Ergen bu çalışmalarını terapistle birlikte yapar. Kaygının arttığı durumlarda kişinin bu hareketleri düzenli şekilde yapması istenir.

2.6.6.4. Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım

Bilişsel davranışçı terapi, kısıtlayıcı zamanı olan, şimdiki zamana odaklanmış, kişinin çevresindeki insanlarla olan ilişkilerinde ve kendi dünyalarında işlevlerini uyumlu şekilde gerçekleştirmelerinde gereksinim hissedecekleri bilişsel ve davranışçı yeterlilikleri sahiplendirmeye çalışan psikoterapi yaklaşımıdır.

Bu sürecin bazı temel adımları vardır. Örneğin, ergene bilişsel çarpıtma türleri hakkında bilgi verme ve bu konu hakkında eğitilmesine yardımcı olma, kaygı oluşturan durumlarda görülen mantıksız düşünceleri anlamlandırma, kategorilendirme, yansıtma ve sorgulama teknikleri ile bu düşünceleri değerlendirmek, yaşanan olaylara daha gerçekçi bakabilmeyi sağlar. Bunlarla birlikte uygulanabilecek bazı teknikler vardır. Bunlar;psiko-eğitim, bilişsel kişisel kontrol, felaketleştirme, yeniden anlamlandırma, etiketleme ve bilişsel deneme (Bond ve Dryden, 2002; Friendberg ve McClure, 2002).

Bilişsel terapi diğer tekniklerle de birlikte kullanılır. Örnek verecek olursak sosyal beceri eğitimi ve maruz kalma teknikleri ele alınabilir. Ergen konuyla ilgili bilgiye sahip ise bilişsel terapide başarı artar. Bilgiyle birlikte kullanılan bilişsel tekniklerde dikkatli uygulanırsa çalışmaların etkinliğide artar (Kearney, 2005).

Bilişsel terapi, grup terapisi, bilişsel duygusal ve davranışsal kısır döngüyü iki ana teknikle yıkmayı amaçlar. Bunlar istenmeyen duruma maruz kalma ve bilişsel yeniden yapılanmadır. Kullanılan bu teknikler kişinin sosyal ortamlarda duyduğu kaygıdan dolayı kendisine ve diğer kişilere karşı oluşturduğu olumsuz düşünceler yerine başka düşünceler geliştirebilmesine, olumsuz bilişler oluşmadan önce kendine güvenli ortamı sağlamasına yardımcı olur.

2.6.6.4.1. Maruz Kalma Alıştırmaları

Maruz kalma alıştırmaları kaygı zamanında ortaya çıkan kaçınma davranışını ve diğer uyumsuz davranışları bilinçli şekilde etkimiz altına almamıza yardımcı olur. Maruz kalma diğer sağaltımlar arasından sosyal kaygının anahtar bileşenidir(Albano, Detweiler ve Longsdon- Condrandsen, 1999).

Kaygı durumunu ortaya çıkaran ve kaygıyı arttıran durumlar ele alınır ve yanlış işleyen süreçlerin değerlendirmesi gibi teknikler kullanılarak kaygı durumları giderilmeye ve öz yeterlilik seviyesi yükseltilmeye çalışılır.

Somatik kontrol alıştırmaları, bilişsel terapi ve sosyal beceri eğitimi maruz kalma alıştırmaları ile birleştirilebilir. Bu sağaltımın amacı çevresindeki insanlar tarafından değerlendirilme açık olabilmek ve kişide oluşan kaygıyla ilgili psiko-somatik ve bilişsel kontrolü ayrıca sosyal becerilerin kullanılmasına yardımcı olur. Kaygıyla birlikte ortaya çıkan uyumsuz tepkileri anlaması ve uyumsuz tepkileri uyumlu davranışlar haline getirmeye çalışır.

Maruz kalma psiko-eğitim ile başlar, sosyal durumlarda kaygı yaratan durumlar en azdan en çoğa doğru sıralanır(Silverman ve Kurtines,1996). Maruz kalma öncelikle düşünme eylemi ile başlar. Daha sonradan terapistin konuşmaları ile yaşanan sosyal olay sahnelenir. Sahnelenen bu olayla grup ortamında çalışılır ve kaygı yaratan olay maruz kalma tekniği ile gerçek yaşamdaymış gibi deneyimlenir(Kearny ve Albano, 2000; Akt: Kearny, 2005). Grup içinde yapılan etkinliklerde birey diğer grup bireyleri tarafından desteklenirken daha sonrasında birey gerçek yaşamında bunu bağımsız biçimde deneyimleyebiliyor.

Maruz kalma tekniklerinde kişi korktuğu durumla karşı karşıya bırakılır. Korktuğu durumla karşı karşıya geldiği zaman kişi almış olduğu psikolojik destekle oluşan korku ve kaygının azalmasına yönelik koşullanma süreci (alıştırma ve söndürme) oluşur. Terapist ve danışan ilk olarak en çok kaygı duyulan olaydan en az kaygı duyulan duruma ilişkin bir liste hazırlarlar. Kaygıyı belli bir noktada tutabilmek ve kişinin başlangıçta kaygıyla baş edebilmesi için en az kaygı yaratan olaydan başlanır. Kaygı düzeyi gittikçe arttırılır ve listenin en üst seviyesine çıkılır. Rol oyunlarıyla, zihinde canlandırma tekniğiyle veya seansın dışında ortaya çıkan kaygı durumuyla veya tüm bunların hepsiyle kişinin kaygı durumunu atlatması istenir. Kaygı giderilene kadar bu süreç devam eder(Heimberg,2002).

Maruz kalma alıştırmaları bilişsel davranışçı terapilerinde temel bileşenlerinden biri olarak bulunur. Danışanın korktuğu durumun aynısının yaşatılması maruz kalma tekniklerinin daha fazla etki göstermesine yardımcı olur.

Danışanın tüm dikkatini kaygı yaratan duruma vermesi ve bu durumu sonuna kadar deneyimlemesi yaşanan durumdan kaçmaması önemlidir(Fao ve Kozak, 1986).

2.6.6.4.2. Bilişsel Yeniden Yapılandırma

Bireyin korktuğu olaylara ilişkin kişinin düşünceleri ve altında yer alan inançların incelenmesi önem taşımaktadır. Bilişsel yeniden yapılandırma tekniği;kişilere kaygı yaratan durumun öncesinde, esnasında ve sonrasındaki düşünceleri farkedebilme ve oluşan düşünceleri sokratik düşünce yöntemiyle değerlendirebilme, edinilen bilgilere göre alternatif mantıklı düşünceleri kullanabilme gibi basamaklardan oluşur. Bilişsel yeniden yapılandırma teknikleri maruz kalma bileşenini kapsar, burada maruz kalmanın temel noktası kişinin korktuğu durumla karşı karşıya geldiğinde ortaya çıkabilecek düşüncelerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bilgilerin yeniden oluşturulmasıdır(Heimberg, 2002).

2.6.6.4.3. Gevşeme Egzersizleri

Gevşeme egzersizleri, kişinin korktuğu, kaygı duyduğu olayla karşı karşıya geldiğinde ortaya çıkan kaygı durumunu ve oluşan semptomların derecesini belirlemede yardımcı olur. Gevşeme egzersizleriyle kişinin rahatlatılması sağlanır. Danışanlara gevşeme egzersizlerini nasıl yapacakları öğretilir ve evde tekrarlanmaları istenir. Ev ödevleri yapıldıktan sonra danışanla etkisi üzerinde konuşulur. Egzersizlere başta 16 kas grubuyla çalışılmaya başlanır. 16 kas grubundan sonra diğer kaslara geçiş sağlanır. Danışana vücudunu dinlemeyi, gergin olan kaslarını farkedip kaslarını gevşetmesi öğretilir. Bu teknikler kişinin kaygı duyduğu durumlarda onu rahatlatması, başa çıkması durumunda yardımcı olur.

2.6.6.5. Sosyal Kaygının Grup Terapileri İle Ele Alınması

Sank ve Shaffer (1984) grup sağaltımlarının daha avantajlı olduğunu şu şekilde belirtmiştir.

1.Başkalarında benzer problemleri olduğunu görme: Kişi yaşadığı sosyal kaygı durumunun sadece kendisinin yaşadığını düşünür. Bu durumun ortaya çıkmasından korkar ve bunun utanç verici olduğunu düşünür.

Grup terapileri sayesinde birey yaşadığı durumun benzerlerini başka insanlarda gördükçe rahatlarve durumu kabullenip iyileşme sürecine odaklanır.

2.Dolaylı öğrenme: Kişi grup içindeki diğer bireylerin öğrendikleri becerileri de gözlemleyerek kendisine öğrenme imkanı sağlar.

3. *Akran öğrenmesi*: Kişi kendisi gibi kaygı durumu yaşayan bireylerin olayla nasıl başa çıktığını gözlemlemesi, kaygı durumu yaşamayan bireyleri gözlemlemesinden daha sağlıklıdır.

4. *Başkalarından yardım alarak öğrenme*: Grup terapileri, kişilerin birbirlerine yardım etmelerine imkan sağlar. Böylece grup üyeleri birbirine destek olurlar.

5. *Başkalarının başarılarını gözlemleyerek cesaret bulma*: Kişi yaşadığı sosyal kaygıyla başa çıkmada zorlanabileceğini düşünür. Bu yüzden kişinin aynı sorunu yaşayan bireyleri gözlemlemesi sorunu aşmada ona güç verebilir.

6. *Bağımsızlığı teşvik eder*: Grup terapileri çoklukla kişiyle çalışma yaptığından dolayı kişi birden fazla kişiye güven duymasını sağlar.

7. *Başkalarının müdahil olması*: Kişi grup terapilerinde değişimini başkalarına değişme konusundaki çabasını göstermiş olur.

2.7. Meslek Kavramı

Meslek kavramı ile ilgili birçok farklı görüş ortaya atılmıştır. Görüşlerden birisine göre kişinin yaptığı işe meslek denilmesi için maddi kazancının olması gerekmektedir. Diğer görüşe göre yapılan işe meslek denilmesinde sadece maddi koşulun sağlanmasının yanında başka koşullarında sağlanması gerekmektedir. Günümüzde iş ve meslek kavramı birbiri yerine kullanılmaktadır. Ancak iş ve meslek kavramı aynı anlama gelmemektedir(Kulaksızoğlu, 1999).

İş; ‘Kısa süre içinde yapılan eylemler sonucunda herhangi bir şey yaratmak, bir ürün ortaya koymaktır’ şeklinde ifade edilmiştir(Püsküllüoğlu,1994).

Meslek; ‘Belirlenmiş bir bölüm üzerinde uzun ve yüksek öğrenim gerektiren,kendine has ahlaksal ve yasadışı olmayan kurallarıbulunan ve kişinin geçiminin sağlayan uğraş’ şeklinde ifade edilmiştir(Ulusoy ve Görgülü,1995).

Kuzgun’a göre meslek kavramı, düzenli bir sistem içinde alınan eğitim ile öğrenilmiş olan bilgi, kazanım, beceri ve yetenekleri topluma faydalı şekilde kullanan ve bunun yanı sıra maddi kazanç sağlayan, etik kurallardan oluşan uğraşlardır.

Bernard Barber’e göre yapılan uğraşlara meslek denilmesi için bazı koşullar vardır. Bu koşullar;

1. Düzenli bir sistem içinde kişinin seçim yaptığı meslekle ilgili eğitimin verilmesi
2. Yapılan mesleğin toplumun ihtiyacını ve isteğini karşılaması
3. Yapılan mesleklerin etik kurallara sahip olması ve kuralları denetleyen kişilerin bulunması
4. Mesleğin her zaman bir adım daha da ilerleri taşıyabilmeleri için teşvik edici metodla çalışmaları gerekmektedir(Aydın,2013).

2.7.1. Mesleğin İnsan Hayatı İçin Önemi

Günden güne değişen ve gelişen dünyamızda artık insanların beklentileri, istekleri, ihtiyaçları değişmeye başladı. İnsanların ihtiyaçlarını, isteklerini, beklentilerini karşılamak ve insanları memnun etmek için her gün yeni bir meslek ortaya çıkmaktadır(Usluer,1998).Mesleği özel olmasını sağlayan en önemli ilke insanlığa hizmet ilkesidir.

Meslek kişinin hayatında yaşadığı en önemli zorluklardan bir tanesidir(White ve Trancey, 2011). İnsanlar kendi yaşamlarına yön verebilmek için planlar yaparlar. Bu planlar arasında belki de en çok yer kaplayan konu meslek seçimidir(Aytaç ve Bayram, 2000). Meslek, kişinin toplumdaki konumunu, sosyal çevresini, yaşamının kalitesini belirleyen önemli faktördür (Kırdök, 2010).Kişinin seçmiş olduğu meslek nasıl bir ortamda çalışacağını, gelecekte nasıl bir yaşam süreceğini, nerede yaşayacağını, dünya görüşünü etkilemektedir (Usluer, 1998).

İnsanlar mesleğe sadece para kazanma aracı olarak bakmamalıdır. Meslek kişinin kendini gerçekleştirme ve kendini ifade etmesine katkı da bulunur (Kuzgun,1982). Kişinin seçtiği meslek ilgi, yetenek ve diğer beklentilerini de karşılamalıdır.

Seçilen meslek bu faktörleri sağlıyor ise kişinin psikolojisini, iş yerine olan adaptasyonu ve hayat kalitesini artırır.Kişi sevdiği mesleği yapar ise gün sonunda yorgunluk ve mutsuzluk hissetmez. Dolayısıyla stres durumundan da uzaklaşır(Çoban,2005).

2.7.2 Meslek Seçiminin Gerekliliği

Meslek seçimi; bireylerin meslekler arasında değerlendirme yaptığında kendisine en yakın hissettiği, maddi ve manevi destek açısından da kendine en uygun olanı seçmesidir. Meslek seçimi, kişinin yaşamında belirleyicidir. Bu nedenle meslek seçimi bireyin hayatı için önemli bir olgudur. Kişinin uygun mesleği seçmemesi hem özel hayatında hem de toplumsal yaşamında sorunların oluşmasına yol açabilir. Meslek seçimi konusundaki karar, kişinin kendi istekleri ve yeterliliği doğrultusunda olmalıdır. Kişiye en uygun mesleğin seçilmesinde aile ve rehberlik yönetimi yardımcı olabilmektedir(Yılmaz ve Üre, 2004).

Bireyin tercih etmiş olduğu meslek ister istemez kişinin yaşamının merkezine yerleşir. Kişinin hem toplumsal hem de kişisel yaşamını düzenler. Doğru seçilen meslek sonucunda kişi mutlu ve huzurlu yaşam sürer iken yanlış meslek seçimi sonucunda ise tam tersi durum yaşanır. Böylece kişimsiz yaşamına sürüklenir. Kişinin yaşamında bu kadar etkili olan meslek seçimi toplum içinde çok önemlidir. Doğru seçilen mesleklerde kişiler toplumsal kalkınmanın, ilerlemenin ve gelişmenin birincil unsurlardır(Usluer,1998).

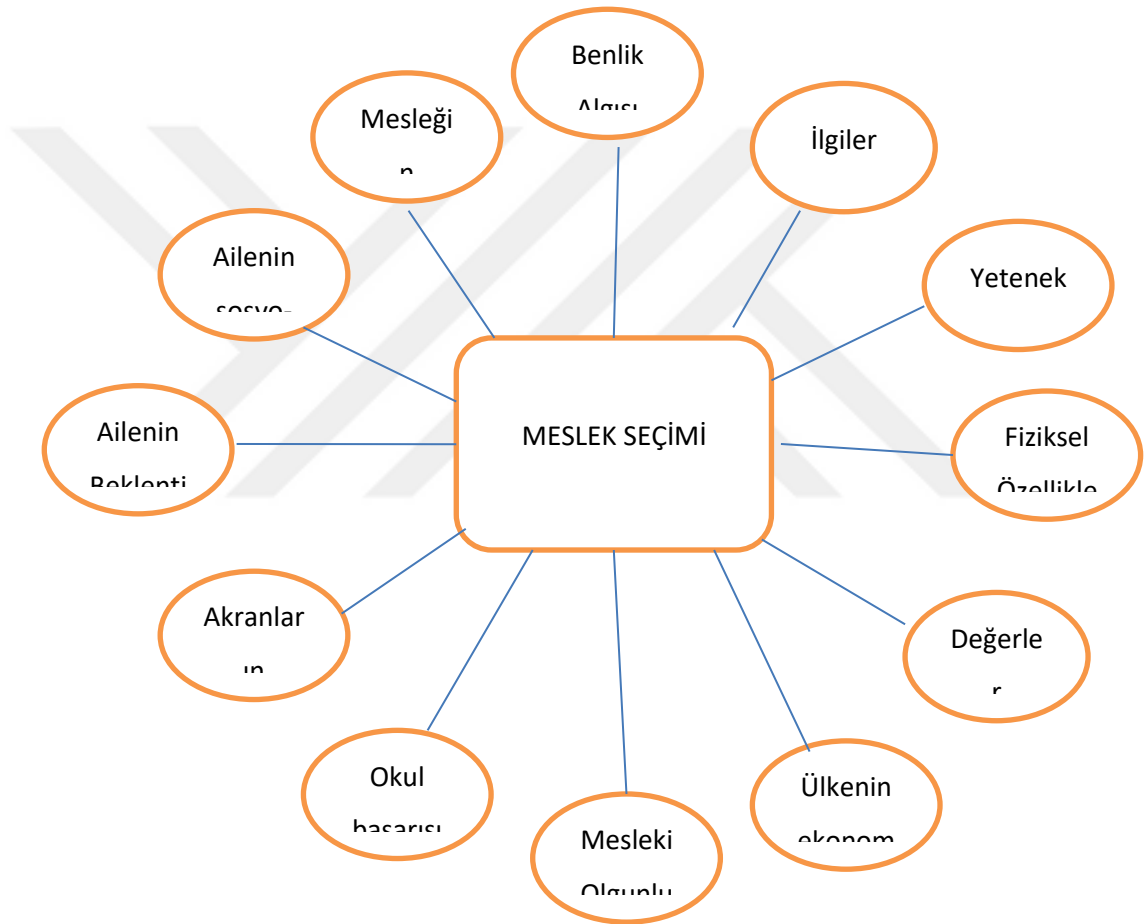
Maslow'un hiyerarşisinde bulunan kendini gerçekleştirme basamağı kişinin meslek edinmesiyle tamamlanmış olur. Seçilen meslek kişinin ilgi, istek ve becerilerinin yanı sıra kişilik, bedensel ve duygusal özelliklerine de uygun olmalıdır. Karşılanması beklenen bu özelliklerin yanı sıra kişinin uzun ve kapsamlı şekilde alacağı eğitim sürecinde kendini motive etmesi beklenir(Telman,2002).

Seçilen bir meslek, bireyin;

- a) Kişinin yaşamı boyunca işinin olup olmayacağına,
- b) Yaşamında başarılı mı başarısız mı bir insan olacağına,
- c) Kişinin sosyal çevresine, yakın arkadaşlarına hatta eş seçimine,
- d) Yaşayacağı yerin ve çevrenin özelliklerine,
- e) Gelir kaynağı ve geçim tarzına,
- f) İşini severek yapıp yapmamasına,
- g) İşinin getirdiği sorumlulukları yapıp yapmayacağına,
- h) Yaşamından memnun olup olmayacağını belirleyecek kadar gerekli ve önemlidir(Tan,1992).

2.7.3. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Meslek seçme konusunda bizi etkileyen ve dikkat etmemiz gereken bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin bazıları bizim özelliklerimizden kaynaklanırken (Aytekin,2005; Kleiman ve ark.,2004; Rojewsk ve Hill, 1998; Yıldız,2001), bir kısmı da kendi seçim hakkımız olmadan yaşantımızın getirdiği faktörlerdir (Abiseva,1997; Bekleyiş,2007; Canstantine, Wallece ve Kindaichi, 2005; Sarıkaya ve Khorshid,2009).

Şekil 1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler(Çınar,2011).

Meslek seçimi kişiyi zorlayan ve karmaşık yapıya sahip olan davranıştır(Kuzgun,2006). Şekildeki tabloya da bakacak olursak meslek seçimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Tablonun dışında da meslek seçimini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Savaşlar,doğal afetler, piyangodan çıkan ikramiye, ölümler kişinin tesadüfen meslek seçimine neden olabilir. Kişinin bazı imkanlar dolayısıyla veya kendi isteğiyle okulu bırakması sonucu mesleğini bulmuş

olduğu görülmüştür. Rehber hocasının yönlendirmesi, bireyin hayran olduğu birinin mesleğini yapmak istemesi, ailenin veya öğretmenlerin beğendiği mesleği seçmek zorunda kalması, iş bulması kolay olan veya dönemin popüler olan mesleği seçmesi, hayalindeki mesleği seçmesi, maddiyat açısından onu rahatlatacak mesleği seçmek istemesi etkili olan faktörlerden bazılarıdır(www.egelisesi.k12.tr).

Ergenlerin yeteneklerini keşfetmediği ve ifade edemediği, ilgilerin her zaman değiştiği bu dönemde, meslek seçimi konusu aşırı derecede önemlidir.

Ergenlerin bu dönemde meslekler hakkında bilgileri olmadığı ya da kendilerini keşfedemediklerinden dolayı bu süreçte bocalama yaşayabilirler. Meslek seçiminin yanı sıra ergenliğinde getirdiği sorunlar yüzünden kişi yanlış seçimler yapabilmektedir. Meslekler hakkında iyi araştırma yapabilen, karar verme sürecinde aile, rehber öğretmen, meslek çalışmanı ve bölüm öğrencileriyle etkileşime geçen en önemlisi de kendini tanıyan birey olması kişinin doğru karar vermesinde yardımcı olacaktır.

2.7.3.1. Meslek Seçiminde Ailenin Etkisi

Anne ve babalar, ergenlik dönemindeki çocukların eğitim ve mesleki planlarını etkileyen en etkin bireylerdir. Ergenlerin mesleklere yönelme ve seçme durumlarında anne ve babanın sergiledikleri otoriter, demokratik, ihmalkar gibi tutumlar yerine meslekler için sergilemiş oldukları tutum ve davranışlar bu dönemde daha etkilidir. Anne ve babalar çocukların seçecekleri mesleklerde yetenek, ilgi, çocuklarının düşünceleri gibi faktörleri göz önünde bulundurlarsa çocukların mesleki yönlendirmelerinde ve meslek seçimlerinde daha olumlu sonuçlar elde edeceklerdir.

Anne ve babaların çocukların düşüncelerinden ve isteklerinden çok kendi isteklerine yönelik meslek seçimlerini istemelerini ergenlerde gerginlik yaratabilir (Kulaksızoğlu, 1999).

Anne ve babanın çocuğun yeteneğini önemsemeyip beklentisini önde tutması çocuğun heyecanını, isteklerini dile getirme cesaretini kırabilir. Çocuk kendini ifade edemediğinden istediği mesleği seçemez. Sadece annenin ve babanın düşüncesini önemser ve böylece çocuk mutsuz olacağı mesleğe yönelme eğilimi gösterebilir(Can, 1992).

Ailenin bu konuda dikkat etmesi gereken birçok faktör vardır. En önemlisi çocuğun düşüncelerini önemsemesidir. Düşüncelerinin önemsendiğini hisseden çocuk kendi yeteneklerini, ilgilerini, isteklerini anne ve babasına rahatça söyleyebilir. Böylece çocuğun istediği mesleğe yönelmesi ve mutlu yaşam sürmesine olanak sağlar(Yavuzer,1996)

Geleneksel aile yapısına sahip olan ergenlerde istenilen mesleğe yönelmesi diğer ergenlere göre daha zordur. Çünkü bu tarz aileler mesleklerinin devamı için çocuklarının meslek planlarının doğduğu andan itibaren yapmışlardır. Genellikle çocuklarına seçme şansı tanımazlar.

Meslek seçiminde ailenin ekonomik düzeyide etkili faktörlerden bir tanesidir. Ekonomik düzeyi yüksek olan aileler çocuklarının yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda eğitimler sağlayıp çocuğun gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Ama ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocukları dönemin popüler ve para kazandıran mesleğine yönelmeyi tercih etmektedirler.

Ailenin birey sayısı, kardeş ilişkileri, çevreyle olan sosyal ilişkileri ve aile yapısı meslek seçimini, gelecekteki konumunu etkileyen diğer faktörlerdir(Ay, 2002).

2.7.4. Meslek Seçimi Nasıl Yapılmalı

Meslek seçimi kişinin istekleriyle var olan olanakları birleştirme işlemidir. Bu işlemin kişinin yaşamına olumlu yön verebilmesi için kişi beklentilerini ve yeteneklerini ön sıralara koymalıdır. Kişi kendini değerlendirme işlemini sadece kendine yoğunlaşarak yapmalıdır. Ailesinin ve çevresinin beklentilerini, isteklerini bir kenara koyup kendini dinleyip kararını vermelidir(Kuzgun,1994).

Kişinin burada dikkat edeceği soru 'Hangi meslekler günümüzde değerli, hangisinde maddi kazancım fazla olur?'soruları yerine 'Ben hangi mesleği yaparsam kendimi mutlu hissederim, hangi ortamda kendimi rahat hissederim?' sorularına yanıt aranmalıdır(Kuzgun, 1994)

Birey meslek seçiminde doğru karar verebilmesi için;

- Yeteneklerin belirlenmesi
- İlgi alanların belirlenmesi
- İş değerlerinin belirlenmesi

- Kişilik özelliklerin belirlenmesi
- İlgi duyulan mesleklerin incelenmesi bu durumlara dikkat etmesi gerekmektedir(www.meb.gov.tr)

2.7.5 Meslekler Hakkında Bilgi Vermenin Amaçları

1. İlgilendiği ve tercih etmeyi düşündüğü mesleğin, kişi tarafından bilinmeyen yönleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek,
2. Öğrencinin bilmediği veya hakkında yanlış ya da eksik bilgiye sahip olduğu meslekleri tanıtmak,
3. Mesleklere karşı olan yanlış inançları veya yargılarının doğrularını öğretmek ve bu durumlara karşı eleştiri yapmalarını sağlamak,
4. Topluma yarar sağlayan ve kişinin kendisini geliştirmesine olanak tanıyan her mesleğin değerli olduğu görüşünü kabullenmelerini sağlamak,

Kişiye bu amaçlar doğrultusunda bilgilendirme yapılırsa kişi seçeceği mesleğin nasıl olduğu kavrayıp kendini daha rahat bir şekilde meslek için motivasyon edebilir(Kuzgun,1984).

2.7.6.Mesleki Yönlendirme

Bireyin meslek alanlarından birini tercih etmesi, seçtiği alan içinde bir mesleği tercih etmesive mesleğe hazırlık aşamalarında yapılan etkinlikleri kapsayan yönlendirme çalışmalarına mesleki yönlendirme denilmektedir(Özoğlu, 1982). Yönlendirmeden bahsedilen durum mesleki rehberliktir. Kişinin ilgileri, yetenekleri ve değerleri hakkında yansız şeffaf bir düşünceye sahip olmasını sağlar. Mesleki yönlendirmenin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için öğrencinin mesleki olgunluk düzeyinin gelişmiş olması gerekir. Öğrenciler okulun rehberlik servisinden yararlanarak mesleki olgunluk düzeyini arttırabilirler. Mesleki olgunluk seviyesinin arttırılmasındaki amaç; kişinin var olan yeteneklerini, ilgi duyduğu alanlarını, becerilerini kendisinin fark etmesidir. Bunu başarabilen birey çevresinin tüm beklentilerine ve yönlendirmelerine rağmen birey yapacağı seçimde en çok kendi düşüncesine yer vereceğinin bilincinde olmasıdır.

Mesleğe yönlendirme konusundan bahsediliyorsa seçim yapılacak iki yöntem vardır. Bunlardan bir tanesi öğrencinin, velisinin kendi seçimlerinden kaynaklanan

meslek seçimi olması ikincisi ise tüm sorumluluğun öğrenciye bırakılarak kendi yetenek ve ilgilerine göre seçim yapmasıdır.

Mesleki yönelmede, meslek seçimi konusunda tüm hak öğrenciye aittir. Veli öğrenci ilişkisine bakılmaksızın herkesin kendi görevlerini yerine getirme amacıyla yaptığı işbirliğine dayanır.

Yapılan araştırmalara göre mesleki yönlendirme yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır (Arslan, Kılıç,2000);

- Mesleki yönlendirme çalışmaları okulun erken dönemlerinde başlamalıdır
- Mesleğe yönelme için devamlı olan programlar seçilmelidir
- Gelişme ve olgunlaşma durumlarına dikkat edilmelidir.
- Seçilen meslek için kişiye baskı yapılmamalıdır
- Bireyin psikolojik ve sosyal özellikleri hakkında kapsamlı bilgiye sahip olunmalıdır.
- Meslek konusu kariyer konusuyla birlikte ele alınmamalıdır.

Bireyin yapacağı meslek tercihi yaşamının büyük kısmını kapsamaktadır. Bu durumdan dolayı bu noktalar göz önünde bulundurularak tercih yapılması birey için daha sağlıklı sonuçlar elde etmesine yardımcı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencilerinde anne baba tutumu ile öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme arasındaki ilişkinin incelenmesi temalı bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeliyle yapılacaktır. Karasar(2009), bu modeli geçmişte ya da şimdi var olan bir durumu bulunduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı şeklinde ifade etmiştir. Bu araştırmanın örneklemini evren içerisinde rastgele seçilen Hatay ilinde 150 kız 150 erkek olmak üzere 300 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, Anne Baba Tutum Ölçeği, Mesleki Olgunluk Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Ölçeği ifadeleriyle birlikte demografik soruların uygulanması ile elde edilmiştir. Çalışmaya katılacak olan bireyler 18 yaşından küçük olduklarından dolayı öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilecek ve gönüllülük esasına dayandırılacaktır. Ayrıca bilgilendirilmiş onam formu hazırlanıp yapılan okulda öğrencilerle birlikte gönderilip izin alınan öğrencilerle çalışma yapılacaktır.

Yapılan analizlerde; iç tutarlılık analizi, araştırmaya katılan lise öğrencisi kız ve erkek sosyo-demografik profili, araştırma değişkenlerine yönelik betimsel analiz, lise öğrencisi kız ve erkeklere göre korelasyon analizi, regrasyon analizi ve fark testleri yer almaktadır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Hatay ilinde lisede okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma lise öğrencileriyle birlikte yapılacağından dolayı 15-18 yaş arasındaki bireyleri kapsamaktadır. Bu kapsamda 300 gönüllü öğrenciye sorular yöneltilmiştir

3.3. Veri Toplama Araçları

Bireylerin demografik bilgilerini almak için araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Bireylerin anne ve baba tutumları ile ilgili görüşlerini belirlemek için 'Anne Baba Tutum Ölçeği', özsaygılarını belirlemek için 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği', sosyal kaygılarını ölçmek için 'Olumsuz Değerlendirilme

Ölçeği' ve meslek seçme konusundaki görüşlerini belirlemek için 'Mesleki Olgunluk Ölçeği uygulanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Onam Formu

Bireylerin demografik bilgileri hakkında bilgi edinebilmek için araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Hazırlanan form 9 sorudan oluşmaktadır. Uygulanan bu soruda cinsiyeti, yaşı kardeş sayısı ve aile ile ilgili bazı sorular yer almaktadır.

3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği

Bu araştırmada anne ve baba tutumlarıyla ilgili bilgiye sahip olabilmek için Anne Baba Tutum Ölçeğinden yararlanılmıştır.

Kuzgun(1972) tarafından geliştirilen anne baba tutum ölçeği 40 maddeden oluşmakla birlikte demokratik tutum, koruyucu/istekçi tutum, ve otoriter tutum olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Ölçek içinde bulunan sorulardan 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39. maddeler demokratik tutumu ölçerken; 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34 maddeleri ise koruyucu istekçi anne baba tutumunu ölçmektedir. 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38,40. Maddelerde otoriter tutumu ölçmektedir. Ölçek 5'li likert tipi; tamamen uygun (5), çok uygun (4), biraz uygun (3), pek uygun değil (2), hiç uygun değil (1) seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçeğin her bir alt boyutu ayrı ayrı puanlanır ve ölçeklere ait sorulara verilen rakamsal işaretlemelerin toplam değerinden oluşur. Demokratik ve koruyucu istekçi anne baba tutumu için alınabilecek en yüksek puan 75 iken en düşük puan 15 puandır. Otoriter tutum için ise en düşük puan 10 en yüksek puan 50'dir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları sonucunda iç tutarlılık; Cronbach alfa katsayıları demokratik tutum alt ölçeği için ,89, koruyucu/istekçi alt ölçeği için .82, otoriter tutum içinse .78 olarak belirmiştir.

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Bu araştırmada bireylerin öz saygı düzeylerini ölçmek amacıyla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılacaktır.

M. Rosenberg(1965) tarafından geliştirilen bu ölçek ülkemize Füsün Çuhandaroğlu(1986) tarafından uyarlanmıştır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği 12

alt test ve 63 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek Guttman ölçüm şekline göre tasarlanmış olup, olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardarda sıralanmıştır.

Ölçeği uygulayan bireyler 0 ve 6 puanlar arasında kendilerini değerlendirmektedirler. Sayısal olarak yapılan ölçümler arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda (0-1 puan) yüksek, (2-4 puan) orta ve (5-6 puan) yüksek olarak belirlenmiştir.

Puanın yüksek olması benlik saygısının düşük olduğuna, puanın düşük olması ise benlik saygının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geçerlilik katsayısı .71, güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Elde edilen veriler SPSS-X for windows paket programında t testi ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmiştir.

3.3.4. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği

Bu araştırmada bireyin sosyal kaygısını ölçmek amacıyla Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği kullanılacaktır.

Bireyin başka insanlar tarafından olumlu olmayan ve kırııcı şekilde eleştirilmeye karşı seviyesini ölçmeye yönelik Leary(1983) tarafından geliştirilmiş ölçektir. ODKÖ bünyesinde korku ve endişe ifadelerini içerir. 12 maddeden oluşan bu ölçek 5'li Likert tipi şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin ilk 8 maddesi endişe ve korku durumlarını kapsayan ve olumlu olmayan değerlendirilmeyle ilgili maddeleri kapsarken geriye kalan 4 madde de endişe ve korku durumlarını kapsamayan maddeleri içermektedir. Bu ölçek tersten değerlendirilmeye alınmaktadır. Watson ve Friend (1969) tarafından geliştirilen 30 maddelik ölçeğin 12 si alınarak hazırlanmıştır. Böylece hem uygulanabilirlik hem de değerlendirilme açısından kolaylık sağlamaktadır. Öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda ODKÖ ve FNE arasında .96 oranında ilişki bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı .96 ve test tekrar test yöntemiyle dört hafta arayla uygulanmış olup arasındaki güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddelerine yönelik faktör yükleri ise .43 ile .75 arasında değişen değerlerde bulunmuştur.

3.4.5. Mesleki Olgunluk Ölçeği

Bu çalışmada bireyin meslek seçme konusundaki görüşlerini belirlemek amacıyla Mesleki Olgunluk Ölçeği kullanılacaktır.

Mesleki olgunluk Ölçeği Kuzgun ve Bacanlı(1966) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 40 maddeden oluşmakta ve 5'li likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Mesleki Olgunluk Ölçeği'nde puanın yüksek olması bireyin mesleki olgunluk seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Mesleki Olgunluk Ölçeğinin geçerliliği iç tutarlılık ve kararlılık yöntemleriyle araştırılmıştır. Lise öğrencileriyle yapılan araştırma sonucunda Cronbach Alfa katsayısı 0.894 oranında bulunmuştur. Kararlılık seviyesi ise 5 hafta arayla öğrencilere tekrardan uygulanmış yani test-tekrar test yöntemini kullanarak kararlılık katsayısı $r=0.815$ bulunmuştur. Bu güvenilirlik katsayılarının mesleki tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla uygun olduğu belirlenmiştir.

3.4. Verilerin İstatiksel Analizi

Tüm istatiksel analizler IBM SPSS 25 programı ile yapılacaktır. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler belirtilmiş olacaktır. Araştırmada ilk olarak ölçeklere yönelik iç tutarlılık analizi yapılacak olup araştırmada kullanılmasında bir sakınca olup olmadığı analizi ile incelenecektir. Normal dağılım gösteren değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç ve üzeri grupların karşılaştırılmalarında tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) kullanılacaktır. Son olarak araştırmanın hipotezleri doğrultusunda oluşturulan araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon testi ile incelenmiş olup anne baba tutumunun, lise öğrencisi kız ve erkeklerin öz saygısı, sosyal kaygısı ve meslek belirlemedeki etkisi lineer regresyon analizleri ile irdelenecek olup istatiksel anlamlılık $p<0.05$ düzeyinde değerlendirilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1.Tanımlayıcı Bulgular

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan öğrencilerin anket ve ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizsonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklamalar ve yorumlar yapılmıştır.

Tablo 3. Örneklem Grubunun Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	n (frekans)	%(yüzde)
Kız	150	50,0
Erkek	150	50,0
Toplam	300	100

Tablo-3'te öğrencilerin cinsiyetine göre dağılımları incelendiğinde, kadın katılımcıların sayısı%50 (150), erkek katılımcıların sayısı %50 (150) olarak görülmektedir.

Tablo 4. Örneklem Grubunun Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	n(frekans)	% yüzde
15	74	24,7
16	77	25,7
17	75	25,0
18	74	24,7
Toplam	300	100

Tablo-4'te bakıldığında öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımları gösterilmiştir. Bu tabloya göre 74'ü (24,7) 15 yaş grubundaki öğrencileri, 77'si(25,7) 16 yaş grubundaki öğrencileri, 75'i (25,0) 17 yaşındaki öğrencileri, 74'ü (24,7) 18 yaş grubundaki öğrencileri belirtmektedir.

Tablo 5. Örneklem Grubunun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Annenin Eğitim Düzeyi	n(frekans)	% (yüzde)
Okur yazar değil	1	3
Okur yazar fakat okul bitirmemiş	20	6,7
İlkokul mezunu	137	45,7
Ortaokul mezunu	88	29,3
Lise mezunu	47	15,7
Üniversite mezunu	7	2,3
Toplam	300	100

Tablo-5 te annelerin eğitim düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, annelerin %3'ü(1) okur yazar değil, % 20'si(6,7)okur yazar fakat okul bitirmemiş, %45,7'si(137) ilkokul mezunu, %88'i(29,3) ortaokul mezunu, %47'si(15,7), 7'si(2,3)'üniveriste mezunu olarak görülmektedir.

Tablo 6. Örneklem Grubunun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Babanın Eğitim Düzeyi	n(frekans)	%(yüzde)
Okur yazar değil	4	1,3
Okur yazar fakat herhangi bir okul bitirmemiş	13	4,3
İlkokul mezunu	132	44,0
Ortaokul mezunu	103	34,3
Lise mezunu	40	13,3
Üniversite mezunu	6	2,0
Yüksek lisans mezunu	2	7
Toplam	300	100

Tablo-6 da babaların eğitim düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, babaların %4'ü(1,3) okur yazar değil, % 13'ü(4,3)okur yazar fakat okul bitirmemiş, %45,7'si(137) ilkokul mezunu, %88'i(29,3) ortaokul mezunu, %47'si(15,7), 7'si(2,3) üniversite mezunu olarak görülmektedir.

Tablo 7. Örneklem Grubunun Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	n(frekans)	%(yüzde)
1	21	7,0
2	40	13,3
3	108	36,0
4	77	25,7
5	36	12,0
5'ten fazla	18	6,0
Toplam	300	100

Tablo 7'de katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre dağılımları gösterilmiştir. Bu değişkene göre çalışmaya katılan katılımcıların 1 kardeş olanlar % 7,0(21), 2 kardeş olanlar % 13,3(40), 3 kardeş olanlar % 36,0(108), 4 kardeş olanlar % 25,7(77), 5 kardeş olanlar % 12,0(36), 5 kardeşten fazla olanlar % 6,0(18), olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerle İlgili Tanımlayıcı Bulgular

Değişken	N	Minimum	Maksimum	Ort.	SS.
ABT	-	-	-	-	-
Demokratik	300	1,93	3,87	2,7902	,30066
Koruyucu	300	2,00	3,33	2,7236	,24462
Otoriter	300	2,00	4,20	2,9420	,33518
RBS	300	1,43	2,60	2,2175	,18401
MOÖ	300	1,30	3,90	2,7390	,40367
OD	300	0,92	3,67	2,2869	,59315

ABT: Anne Baba Tutumları; RBS: Rosenberg Benlik Saygısı; MOÖ: Mesleki Olgunluk Ölçeği; OD: Olumsuz Değerlendirme

Araştırmanın değişkenleri olan anne baba tutumu, benlik saygısı, meslek belirleme, sosyal kaygı ve alt ölçeklerinin tanımlayıcı bulguları özetlenmiştir.

Tablo 9. Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Cinsiyete Göre Varyans Analiz Bulguları

	Cinsiyet	N	M	T	P
Demokratik Tutum	Kız	150	2,7329	-3,359	,001
	Erkek	150	2,8476		
Koruyucu Tutum	Kız	150	2,7209	-,189	,851
	Erkek	150	2,7262		
Otoriter Tutum	Kız	150	2,9113	-1,589	,113
	Erkek	150	2,9727		

Örneklem grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanları ortalamaların cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre demokratik tutum ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark olduğu ($t=-3,359$, $p=0,001$); koruyucu tutum ve otoriter tutum arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 10. Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	15	74	2,7973	0,27442	1,558	,200
	16	77	2,7372	0,33078		
	17	75	2,7929	0,26431		
	18	74	2,8387	0,32323		
Koruyucu Tutum	15	74	2,7333	0,27697	,252	,860
	16	77	2,7368	0,25129		
	17	75	2,7173	0,22106		
	18	74	2,7063	0,22907		
Otoriter Tutum	15	74	2,9716	0,31122	1,901	,130
	16	77	2,8649	0,39295		
	17	75	2,9560	0,30942		
	18	74	2,9784	0,31111		

Örneklem grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans

Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır($p>0,005$).

Örnekleme grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır($p>0,005$).

Tablo 11. Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Değişken	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	1 kardeş	21	2,6921	0,27687	1,342	,246
	2 kardeş	33	2,7091	0,28569		
	3 kardeş	113	2,7900	0,29307		
	4 kardeş	81	2,8305	0,33781		
	5 kardeş	34	2,8098	0,21966		
	5'tenfazla kardeş	18	2,8370	0,33779		
Koruyucu Tutum	1 kardeş	21	2,7587	0,24808	1,628	,153
	2 kardeş	33	2,7051	0,25278		
	3 kardeş	113	2,7581	0,23908		
	4 kardeş	81	2,7169	0,25023		
	5 kardeş	34	2,6294	0,21411		
	5'tenfazla kardeş	18	2,7074	0,26680		
Otoriter Tutum	1 kardeş	21	2,8667	0,40538	,493	,781
	2 kardeş	33	2,9333	0,25820		
	3 kardeş	113	2,9239	0,32023		
	4 kardeş	81	2,9679	0,37075		
	5 kardeş	34	2,9824	0,32237		

Örnekleme grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans

Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır($p>0,005$).

Örneklem grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının aynı evde yaşayan aile üyesi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (1 kardeş: $n=21$, 2 kardeş: $n=33$, 3 kardeş: $n=113$, 4 kardeş: $n=81$, 5 kardeş $n=34$, 5 kardeşten fazla : $n=18$, demokratik tutum $X^2(300)=4,789$, $p=442$; koruyucu tutum $X^2(300)= 2,860$, $p=722$, otoriter tutum $X^2(300)= 1,983$, $p=864$).

Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	Okuryazardeğil	1	3,0000	-	2,627	,024
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	2,8603	0,26323		
	İlkokul mezunu	137	2,7343	0,28913		
	Ortaokul mezunu	87	2,8567	0,29562		
	Lise mezunu	47	2,8170	0,30817		
	Üniversite mezunu	7	2,6381	0,45356		
Koruyucu Tutum	Okuryazardeğil	1	2,8000	-	,197	,964
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	2,7206	0,20615		
	İlkokul mezunu	137	2,7109	0,24764		
	Ortaokul mezunu	87	2,7287	0,27009		
	Lise mezunu	47	2,7475	0,21577		
	Üniversite mezunu	7	2,7429	0,19409		
Otoriter Tutum	Okuryazardeğil	1	2,7000	-	1,223	,298
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	3,0333	0,20575		
	İlkokul mezunu	137	2,9606	0,31678		
	Ortaokul mezunu	87	2,9402	0,40100		
	Lise mezunu	47	2,8830	0,30023		
	Üniversite mezunu	7	2,7571	0,26992		

Örneklem grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu ve otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre koruyucu anne baba tutumu ve otoriter anne baba tutumu grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,005$; demokratik anne baba tutumu ve annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı fark bulunmuştur ($F=2,627$, $p=0,024$).

Tablo 13. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Sıra ortalaması	Serbestlik derecesi	X ²	P
Demokratik Tutum	Okuryazardeğil	4	159,25	6	10,705	,098
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	167,08			
	İlkokul mezunu	131	140,96			
	Ortaokul mezunu	104	166,58			
	Lise mezunu	40	128,06			
	Üniversite mezunu	6	157,17			
	Yüksek Lisans mezunu	2	242,75			
Koruyucu Tutum	Okuryazardeğil	4	181,50	6	5,712	,456
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	100,00			
	İlkokul mezunu	131	153,59			
	Ortaokul mezunu	104	153,38			
	Lise mezunu	40	149,61			
	Üniversite mezunu	6	126,42			
	Yüksek Lisans Mezunu	2	154,72			
Otoriter Tutum	Okuryazardeğil	4	105,38	6	4,709	,556
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	174,96			
	İlkokul mezunu	131	148,90			
	Ortaokul mezunu	104	158,15			
	Lise mezunu	40	132,06			

Üniversite mezunu	6	147,00			
Yüksek Lisans Mezunu	2	167,75			

Örneklem grubunun demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu puanlarının ortalamalarının puanlarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (okur yazar değil: n=4, okur-yazar fakat okul bitirmemiş: n=13, ilkokul mezunu: n=131, ortaokul mezunu: n =104, lise mezunu n=40, üniversite mezunu: n=6, yüksek lisans mezunu: n=2 demokratik tutum $X^2(300)=4,789$, p=442; koruyucu tutum $X^2(300)= 10,705$, p=.098, otoriter tutum $X^2(300)=4,709$, p=556).

Tablo 14. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları

Değişken	Cinsiyet	N	M	T	P
Öz Saygı	Kız	150	2,2067	-1,021	,308
	Erkek	150	2,2284		

Örneklem grubunun öz saygı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucuna göre öz saygı ve cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 15. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Yaş Değişkenine Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Öz Saygı	15	74	2,2445	0,17829	1,499	,215
	16	77	2,2214	0,20438		
	17	75	2,1820	0,18823		
	18	74	2,2224	0,15944		

Örneklem grubunun öz saygı puanının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=1,499, p=,215).

Örneklem grubunun öz saygı puanının ailenin medeni durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F= 1,197, p=,275).

Tablo 16. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Kardeş Sayısına Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Öz Saygı	1 kardeş	21	2,2623	0,16145	0,706	0,619
	2 kardeş	33	2,2275	0,18645		
	3 kardeş	113	2,2281	0,16215		
	4 kardeş	81	2,1977	0,23241		
	5 kardeş	34	2,1881	0,14079		
	5'ten fazlakardeş	18	2,2249	,16272		

Örneklem grubunun öz saygı puanının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=0,706, p=0,619).

Örneklem grubunun öz saygı puanının aynı evde yaşayan aile üyesi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (F= 0,443, p=0,825).

Tablo 17. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	P
ÖZ SAYGI	Okuryazardeğil	1	2,2857	-	1,537	0,178
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	2,1338	0,19051		
	İlkokulmezunu	137	2,2076	0,17291		
	Ortaokulmezunu	87	2,2498	0,19611		
	Lisemezunu	47	2,2236	0,18888		
	Üniversite mezunu	7	2,2109	0,14482		

Örneklem grubunun özsaygı puanının anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır(F=1,537, p=,178).

Tablo 18. Lise Öğrencilerinde Öz Saygının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Öz Saygı	Okuryazardeğil	4	2,3413	0,09828	1,674	0,127
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	2,1600	0,24747		
	İlkokulmezunu	131	2,2389	0,16442		
	Ortaokulmezunu	104	2,1832	0,20301		
	Lisemezunu	40	2,2492	0,16465		
	Üniversite mezunu	6	2,1825	0,19895		
	Yüksek lisans Mezunu	2	2,1984	0,10102		

Örneklem grubunun öz saygı puanının baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=1,674, p=0,127).

Tablo 19. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları

Değişken	Cinsiyet	N	M	T	P
Sosyal Kaygı	Kız	150	2,2767	-300	0,765
	Erkek	150	2,2972		

Örneklem grubunun sosyal kaygı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucuna göre sosyal kaygı ve cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir(T=300,p=,765)

Tablo 20. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Sosyal Kaygı	15	74	2,2815	0,58304	1,062	0,322
	16	77	2,3582	0,64352		
	17	75	2,3133	0,59509		
	18	74	2,1914	0,54370		

Örneklem grubunun sosyal kaygı puanının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=1,062, p=.0,322).

Örnekleme grubunun sosyal kaygı puanının ailenin medeni durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F= 0,230, p=0,632).

Tablo 21. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Sosyal Kaygı	1 kardeş	21	2,2619	0,59587	0,365	0,872
	2 kardeş	33	2,3788	0,64553		
	3 kardeş	113	2,2552	0,65240		
	4 kardeş	81	2,3272	0,54003		
	5 kardeş	34	2,2304	0,48333		
	5'ten fazlakardeş	18	2,2731	0,56361		

Örnekleme grubunun sosyal kaygı puanının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=0,365, p=0,872).

Örnekleme grubunun sosyal kaygı puanının aynı evde yaşayan aile üyesi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (F= 0,476, p=0,794).

Tablo 22. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalamaları	Serbestlik Derecesi	X ²	P
Sosyal Kaygı	Okuryazardeğil	1	183,50	5	9,582	0,088
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	111,02			
	İlkokulmezunu	137	144,44			
	Ortaokulmezunu	87	169,66			
	Lisemezunu	47	151,57			
	Üniversite mezunu	7	137,43			

Örneklem grubunun sosyal kaygı puanının anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (okur yazar değil: n=1, okur-yazar fakat okul bitirmemiş: n=21, ilkokul mezunu: n=137, ortaokul mezunu: n =87, lise mezunu n=47, üniversite mezunu: n=7, X²(300)=9,582 p=0,088).

Tablo 23. Lise Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Bulg Kruskall Wallis H Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalamaları	Serbestlik Derecesi	X ²	P
Sosyal Kaygı	Okuryazardeğil	4	125,13	6	5,543	0,482
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	135,77			
	İlkokulmezunu	131	146,28			
	Ortaokulmezunu	104	151,28			
	Lisemezunu	40	174,95			
	Üniversite mezunu	6	136,58			
	Yüksek lisans Mezunu	2	85,75			

Örneklem grubunun sosyal kaygı puanının baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskall Wallis H testi sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (okur yazar değil: n=4, okur-yazar fakat okul bitirmemiş: n=13,

ilkokul mezunu: n=131, ortaokul mezunu: n =104, lise mezunu n=40, üniversite mezunu: n=6, yüksek lisans mezunu: n=2 $X^2(300)= 5,543, p=482$).

Tablo 24. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirleme Cinsiyete Göre Dağılımları

Değişken	Cinsiyet	N	M	T	P
Meslek Belirleme	Kız	150	2,7482	-414	0,679
	Erkek	150	2,7293		

Örneklem grubunun meslek belirleme puanının ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucuna göre sosyal kaygı ve cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir($t=414, p=,679$).

Tablo 25. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirleme Yaş Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	F	P
Meslek Belirleme	15	74	2,7372	0,35961	0,204	0,893
	16	77	2,7136	0,46092		
	17	75	2,7650	0,44013		
	18	74	2,7409	0,34524		

Örneklem grubunun meslek belirleme puanının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($F=0,204, p=.0893$).

Örneklem grubunun meslek belirleme puanının ailenin medeni durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($F=1,358 p=,245$).

Tablo 26. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Meslek Belirleme	1 kardeş	21	2,5893	0,41023	0,920	0,468
	2 kardeş	33	2,7424	0,44024		
	3 kardeş	113	2,7653	0,37813		
	4 kardeş	81	2,7105	0,42804		
	5 kardeş	34	2,8015	0,42595		
	5'ten fazlakardeş	18	2,7528	0,32037		

Örnekleme grubunun meslek belirleme puanının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (F=0,920, p=0,468).

Örnekleme grubunun meslek belirleme puanının aynı evde yaşayan aile üyesi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (F= 0,239, p=0,945).

Tablo 27. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalamaları	Serbestlik Derecesi	X^2	P
Meslek Belirleme	Okuryazardeğil	1	43,50	5	9,226	0,100
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	21	172,81			
	İlkokulmezunu	137	161,27			
	Ortaokulmezunu	87	142,26			
	Lisemezunu	47	132,34			
	Üniversite mezunu	7	112,36			

Örnekleme grubunun meslek belirleme puanının anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark

bulunmamıştır (okur yazar değil: n=1, okur-yazar fakat okul bitirmemiş: n=21, ilkokul mezunu: n=137, ortaokul mezunu: n =87, lise mezunu n=47, üniversite mezunu: n=7, $X^2(300)=9,226$, $p=0,100$).

Tablo 28. Lise Öğrencilerinde Meslek Belirlemenin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analiz Bulguları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Meslek Belirleme	Okuryazardeğil	4	2,5875	0,19843	1,181	0,316
	Okuryazarfakatokulbitirmemiş	13	2,5827	0,50861		
	İlkokulmezunu	131	2,7197	0,39193		
	Ortaokulmezunu	104	2,7690	0,41515		
	Lisemezunu	40	2,7806	0,39938		
	Üniversite mezunu	6	2,6417	0,24782		
	Yüksek lisans Mezunu	2	3,2250	0,31820		

Örneklem grubunun meslek belirleme puanının baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($F=1,181$, $p=0,316$).

Tablo 29. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı, Sosyal Kaygı Ve Meslek Belirleme Arasındaki Korelasyon Analizi İle İlişkisi

		Rosenberg Benlik Saygısı	Meslek Belirleme	Sosyal Kaygı
Demokratik Anne Baba Tutumu	R	-,091	,179*	-,018
	P	,266	,029	,828
Koruyucu Anne Baba Tutumu	R	-,040	,150	-,109
	P	,625	,067	,186
Otoriter Anne Baba Tutumu	R	-,139	,101	,127
	P	,089	,217	,121

Demokratik tutum ile öz saygı ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Demokratik anne baba tutumu ile meslek belirleme arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,179$; $p=0,029<0,05$) buna göre demokratik tutum arttıkça öğrencilerin istedikleri meslekleri belirleme düzeyleri artmaktadır.

Koruyucu Anne Baba tutumu ile öz saygı, meslek belirleme ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Otoriter anne baba tutumu ile öz saygı, meslek belirleme ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 30. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı,Sosyal Kaygı Ve Meslek Belirleme Arasındaki Korelasyon Analizi İle İlişkisi

		Rosenberg Benlik Saygısı	Meslek Belirleme	Sosyal Kaygı
Demokratik Anne Baba Tutumu	R	-,125	,129	-,060
	P	,126	,116	,466
Koruyucu Anne Baba Tutumu	R	,123	,180*	,004
	P	,135	,028	,962
Otoriter Anne Baba Tutumu	R	-,042	,114	,027
	P	,609	,167	,746

Demokratik Anne Baba tutumu ile öz saygı,meslek belirleme ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Koruyucu Anne Baba tutumu ile öz saygı ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Koruyucu Anne baba tutumu ile meslek belirleme arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r =0,180$; $p=0,028<0,05$) buna göre koruyucu tutum arttıkça öğrencilerin istedikleri meslekleri belirleme düzeyleri artmaktadır.

Otoriter anne baba tutumu ile öz saygı, meslek belirleme ve sosyal kaygı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 31. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	P	F	Model(p)	R ²
Rosenberg benlik Saygısı	Sabit	2,521	12,580	,000	1,219	0,305	0,024
	Demokratik Anne Baba Tutumu	-,038	-,809	,420			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	-,012	-,216	,829			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	-,061	-1,512	,133			

Demokratik Anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile öz saygı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=1,219; p=0,305>0,050).

Tablo 32. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Meslek Belirleme Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	P	F	Model(p)	R ²
Meslek Belirleme	Sabit	1,433	2,988	,003	2,668	0,050	0,052
	Demokratik Anne Baba Tutumu	,209	1,851	,066			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	,196	1,517	,132			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	,073	,750	,454			

Demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu ve otoriter anne baba tutumu ile meslek belirleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=2,668, p=0,050<0,05).

Öğrencilerin meslek belirleme düzeyinin belirleyicisi olarak demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) orta düzeyde olduğu görülmüştür (R²=0,052).

Katılımcıların demokratik anne baba tutumu düzeyi meslek belirleme düzeyini etkilememektedir (p=0,066>0,05). Katılımcıların koruyucu anne baba tutum düzeyi

meslek belirleme düzeyini etkilememektedir($p=0,132>0,05$). Katılımcıların otoriter anne baba düzeyi meslek belirleme düzeyini etkilememektedir($p=0,454>0,05$).

Tablo 33. Lise Kız Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Sosyal Kaygı Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	P	F	Model(p)	R ²
Sosyal Kaygı	Sabit	2,311	3,292	,001	1,583	0,196	0,032
	Demokratik Anne Baba Tutumu	,020	,119	,905			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	,287	-1,519	,131			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	,238	1,678	,096			

Demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1,538$; $p=0,196>0,050$).

Tablo 34. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Öz Saygı Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	T	P	F	Model(p)	R ²
Rosenberg benlik Saygısı	Sabit	2,265	8,971	,000	2,201	0,090	0,04
	Demokratik Anne Baba Tutumu	-,107	-1,924	,056			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	,143	1,993	,048			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	-,040	-,795	,428			

Demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile öz saygı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=2,201$; $p=0,090>0,050$).

Tablo 35. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Meslek Belirleme Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	T	P	F	Model(p)	R ²
Meslek Belirleme	Sabit	1,354	2,658	,009	2,474	0,064	0,048
	Demokratik Anne Baba Tutumu	,130	1,156	,250			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	,250	1,735	,085			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	,108	1,067	,288			

Demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile meslek belirleme arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=2,474; p=0,064>0,050).

Tablo 36. Lise Erkek Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Sosyal Kaygı Arasındaki Regrasyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	P	F	Model(p)	R ²
Sosyal Kaygı	Sabit	2,428	3,127	,002	0,223	0,881	0,005
	Demokratik Anne Baba Tutumu	-,129	-,751	,454			
	Koruyucu Anne Baba Tutumu	,034	,155	,877			
	Otoriter Anne Baba Tutumu	,048	,313	,755			

Demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regrasyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=0,223; p=0,881>0,050).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde lise öğrencilerinde anne baba tutumu ile öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca çalışmada öz saygı, sosyal kaygı ve meslek belirleme değişkenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, kardeş sayısı, medeni durum, aynı evde yaşayan kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair bulgular tespit edilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin anne baba tutumları ile cinsiyet değişkeni ile arasında yapılan karşılaştırmada demokratik anne baba tutumu ile anlamlı fark görülürken koruyucu tutum ve otoriter tutum arasında ise anlamlı fark görülmemiştir. Bu sonuçlara göre kız ve erkek arasında yapılan karşılaştırmada sadece bir tane tutumun farklılık göstermesi sebebiyle algıladıkları anne baba tutumlarının benzer olduğu görüşüne varılabilir. Yapılan literatür incelenmesinde Ünüvan(2007)'a ait olan 'Lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile kendine düzeylerinin incelenmesi' adlı çalışmada her iki cinsiyetin algıladıkları anne baba tutumları arasında farklılığın olmadığı görülmüştür.

Araştırmada öz saygı değişkeninin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde başka çalışmalar da bize aynı sonuçları vermektedir. Knox vd.(2000) tarafından lise öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada kız ve erkek öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Sulsve Geenwald (1986)'ın aktarıldığına göre, Wylie (1979) genel benlik saygısında erkekler ve kızlar arasında çok az fark olduğu gözlemlenmiştir. Ergenlerde cinsiyet ile benlik saygısının gelişimi arasında önemli fark olmadığını ancak ergenlerin ailelerinin gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik statüsünü etkilediğini belirtmişlerdir(Mullis ve Normandin,1992).

Araştırmada meslek belirleme değişkeninin cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olmadığı görülmüştür.(Zeren,1999;Sahraç,2000; Lee ve Hudley,2001; Sürücü,2005 yapmış oldukları çalışmalarda meslek belirleme ile cinsiyet arasında ilişkinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuca varan bir diğer çalışma ise Taşkiran(2008) ve Köküsoy (2008)'a aittir.

Taşkıran ve Köküsoy!da meslek belirlemede cinsiyet arasında bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ise kız öğrencilerinin meslek belirleme düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Uzer,1987; Akbıyık,1991; Akbalık,1996; Çakar,1997; Otrar,1997; Yazar,1997; Kalafat,1998; Bal,1998; Bayındır,1999; Sekmenli, 2000; Acısı,2002;Çoban,2005; Post-Kramer,1982; Blustein, 1987; King, 1989; Luzzo,1995; Lee,2001; Patton ve Creed,2001;2003;Keller,2004).

Araştırmada sosyal kaygı değişkeninin cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Konuyla ilgili yapılan literatür incelenmesinde benzersonuçlara varan (Beidel, Turner ve Morris, 1999; Demirbaş, 2009; Erkan, Güçray ve Çam, 2002; Eren Gümüş, 1997; Erözkan 2004; Leary ve Kowalski, 1995; Stein, Walker ve Forde, 1994; Turk ve Diğ., 1998; Ümmet, 2007)çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların dışındaki çalışmalar bakıldığında erkeklerin sosyal kaygı düzeyi yüksek çıkarken (Dilbaz ve Güz, 2002; Dilbaz ve Güz, 2003; Kalkan, 2008; Palancı, 2004) Bazı çalışmalarda kadınların sosyal kaygı düzeyi yüksek çıkmıştır (Arıcıoğulları, 2001; Aydın ve Tekinsav-Sütçü, 2007; Davidson, Hughes, ve George, 1993b; Demir, 1997; Erözkan, 2004; Greca ve Lopez, 1998; Stein, Quard ve Laffge, 1999).

Araştırmada anne baba tutumları ile yaş, kardeş sayısı, medeni durum, aynı evde yaşayan aile üyesi,annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu değişkenleri arasında yapılan analizde anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada öz saygı ile yaş, medeni durum, aynı evde yaşayan aile üyesi, kardeş sayısı annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu değişkenleri arasında yapılan analizlerde anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada sosyal kaygı ile yaş, medeni durum, aynı evde yaşayan aile üyesi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu arasında yapılan analizlerde anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada meslek belirleme ile yaş, medeni durum, aynı evde yaşayan aile üyesi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu arasında yapılan analizlerde anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Anne baba tutumu, lise öğrencisi kızların ve erkeklerin öz saygısı üzerinde etkisi bulunmakta mıdır? sorusuna yapılan analizlerde demokratik tutum, koruyucu tutum, otoriter tutum ile lise kızlarının ve erkeklerin öz saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Demokratik tutum ve öz saygı arasında yapılan analizlerde her iki cinsiyet arasında ilişki bulunmamıştır. Araştırmalar sonucunda demokratik tutum gösteren ailelerde çocukların fikirlerine önem verilir ve her çocuk tek bir birey olarak değerlendirirler. Çocuklarında gördükleri yanlış davranışlara tahammülleri vardır ve o davranışları hoşgörülü bir şekilde karşılayıp düzeltmeleri için yardımcı olurlar. Eksik yönlerini tamamlamaları için çaba gösterirler (Kulaksızoğlu, 1998). Benlik saygısı ise kişinin kendini olumlu ya da olumsuz değerlendirmesidir (Katasura, 2000). Özetle demokratik anne baba tutumu ile öz saygı arasında önemli ilişki vardır.

Koruyucu tutum ve öz saygı arasında yapılan analizlerde her iki cinsiyet arasında ilişki bulunmamıştır. Ebeveynlerin, çoğunluklarda annelerin yapmış olduğu davranışlardan bazılarıda çocuklarını üzmemek, incitmek, zorlamamaktır (Tuzcuoğlu, 2004). Ebeveynlerin asıl yapması gereken sorumlulukları şefkat, güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaktır. Koruyucu anne baba tutumuna sahip bireyler gerekli davranışların ötesine giderek çocukların her isteklerini ihtiyaçlarını karşıladıklarından dolayı çocuklar bu duruma alışır ve herşeyi ailelerinden beklerler (Aydın, 2002). Çocukların bu davranışlarıyla kendilerini keşfedemezler. Olumlu olumsuz yönlerini, başarılı ve başarısız oldukları durumları yorumlayamazlar. Bu durumdan ötürü anne ve babalarına bağımlı hale gelirler.

Otoriter tutum ve öz saygı arasında yapılan analizlerde her iki cinsiyet arasında ilişki bulunmamıştır. Otoriter tutuma sahip olan anne babalar çocuklarını kalıba sokmaya çalışır ve çocukların düşüncelerini önemsemezler (Şendil, 2003). Otoriter anne babalar çocuklarına her zaman sevgi göstermezler. Otoriter anne babalar sevgiyi çocuklarını yönlendirmek için kullanırlar.

Oysaki her çocuk mutluluğunu, düşüncelerini paylaşmak ister. Bu durum bizi Heinz Kohut'un birinci aynalama seçeneğine götürür. Birincil aynalama bakım veren kişiden gösterdiği duyguların yansımaları ve sevgi ihtiyacıdır. Yani çocuk ebeveynine sarıldığında karşısındakininde ona sarılmasını bekler eğer ki ebeveyn çocuğuna

sarılmadıysa birincil aynalanma karşılanmamış olur. Bu durumda bireyin kendi kararlarını vermesini engeller. Çünkü her zaman karşısındakine göre davranmaya çalışır(Kohut,2012).

Tüm bu sonuçlara bakıldığında demokratik tutumla ilgili literatürde uygun olmayan sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Bu durumdan dolayı neden böyle sonuçlarla karşılaşıldığı sorgulanmalıdır. Yapılan araştırmalarda demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarının öz saygısının yüksek olduğu görülmüştür. (Coopersmith,1967;Güngör,1989). Anne baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren öğrencinin öz saygısının otoriter tutumu değerlendiren öğrenciye göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Duru,1995). Koruyucu tutum ise çocuğun öz saygısını olumsuz yönde etkilemektedir (Pişkin,1997). Anne ve babaların sergilemiş olduğu demokratik tutumun öz saygıyı olumlu yönde etkilediği öne sürülürken, koruyucu ve otoriter tutumun öz saygıyı olumsuz yönde etkilediği öne sürülmüştür(Güçray,1989).

Anne baba tutumu lise öğrencisi kızlarınve erkeklerin meslek belirlemede etkisi bulunmakta mıdır? sorusuna kız öğrencileri üzerinde yapılan analizlerde demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum arasında anlamlı ilişki bulunurken erkek öğrenciler üzerinde yapılan analizlerde ilişki bulunmamıştır.

Yapılan literatür çalışmalarında Eldeklioğlu'na (1999) ait olan karar stratejileri ve ana baba tutumları arasındaki ilişki adlı araştırmada olumsuz anne baba tutumlarının (koruyucu-istekçi ve otoriter) meslek belirlemede öğrencileri olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Yapılan bir diğer araştırmada meslek gelişimine olumlu tutumları olan ebeveynlerin, meslek gelişimine olumsuz tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarına göre mesleki kararsızlık düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür. Kuzgun'a (2003) göre anne ve babasına bağımlı olan çocuklar meslek belirlerken kendi isteğinden çok başkalarının görüşlerine önem verir. Bu durumun oluşmasını etkileyen diğer faktör ise bilgi yetersizliğidir. Yetersiz bilgiye sahip olan bireyler mesleklerini yeterince araştırmamakta ve değerlendirmemektedirler. Bu nedenle meslek konusunda bağımlı karar verme becerisini kullanan bireylerin mesleki olgunluk düzeylerinin düşük olması sonucuyla bağdaşmaktadır. Böylece bireyler kendi kararlarını verme sorumluluğundan kaçarak başkalarının karar vermesini bekliyorlar. Bu durumda anne ve baba tutumlarının çocuklar üzerinde önemli rol oynadığını gözlemleyebiliyoruz. Çocuklarının düşüncelerini sürekli

etkileyen ve çocuklarını yönlendirmeyi temel hakları ve görevleri olarak benimseyen anne ve babalar, çocuklarının yaşamlarında büyük karar alacakları noktada onları etkilemekte ve seçimlerini kendilerine göre yaptırabilmektedirler.

Anne baba tutumu lise öğrencisi kızların ve erkeklerin sosyal kaygı üzerinde etkisi bulunmakta mıdır? sorusuna yapılan analizler sonucunda çalışmamızda demokratik tutumun, otoriter tutumun ve koruyucu-istekçi tutumun sosyal fobi üzerinde etkisi olmadığı görülmektedir.

Otoriter tutumun ve koruyucu istekçi tutumun sosyal fobi üzerinde etkisi bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum anne baba tutumlarıyla farklı değişkenlerinde incelenmesi gerektiği göstermektedir. Yaşa(2012) yapmış olduğu çalışmasında otoriter anne baba tutumuna sahip çocukların suçluluk hislerinin arttığı gözlemlenmektedir. Bu sonuçla sosyal fobi bireyde suçluluk hislerini ortaya çıkarmaktadır. Suçluluk duygusu bireyin yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmada belirtildiği gibi suçluluk hissi bireyin sosyal yaşamını olumsuz etkileyebilir (Yaşa,2012).Literatür incelendiğinde sonuçlarımıza uygun olmayan görüşler mevcuttur. Otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumlarının sosyal kaygıyı oluşturmasında önemli role sahip olduğu bilinmektedir. Otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının çocuğun bağımsızlığını kısıtladığını ve böylece bağımlı bireye dönüştüğünü görebilmekteyiz (Alloman ve Crandall,1972;Akt. Akyıl,2000).

Yapılan bir diğer literatür çalışması ise Erkan, Güçray ve Çam!a (2002) aittir. Yaptıkları çalışmada demokratik tutumun aksine otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarına sahip öğrencilerin sosyal kaygısı daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum küçük yaşlardan itibaren evde baskı altında tutulan, hiçbir konu hakkında söz hakkı verilmeyen çocukların kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını ve burumun çocuğun aktif, girişken olmasını engellediği toplum içinde hep kaygılı şekilde davranmalarına neden olmaktadır.

Bir diğer çalışmada ise bulunan bulgulara göre, sosyal kaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin ailelerinde, sosyal kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin ailelerine göre demokratik tutumlarının görülme oranları daha çok, koruyucu ve otoriter tutumların görülme oranının ise daha az olduğu gözlemlenmiştir

ÖNERİLER

Günümüzde çocuklar kadar anne babalarda telefon, tablet gibi elektronik eşyalarla günlerini tamamladıklarından dolayı birbirleriyle bağlantı kuramıyorlar. Bu nedenden dolayı, anne babalar ve çocuklar birbirlerinin manevi yöndeki ihtiyaçlarının farkında değillerdir. Bu ihtiyaçların farkında olunmasını sağlayan ve çocuklarla doğru iletişimi kurmalarını sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır. Okulların rehberlik ve psikolojik danışman servislerinde anne ve babaların katılımlarıyla birlikte anne ve baba tutumları anlatılmalıdır. Ebeveynler konuyu dinlerken anlatılanların daha etkin bir şekilde anlaşılması için ‘anne ve baba tutumları ile aile iletişimi’ içeren videolar hazırlanmalıdır. Böylece çocuklar kendilerini anne ve babalara daha kolay açabilir belki de var olan öz saygı, sosyal kaygı gibi etmenlerin aslında saklanılmaması gerektiğini eksik yönlerinin olduğunu kabul edip geliştirmeye çalışabilirler.

Sosyal kaygı, öz saygı gibi problemlerin giderilmesinde aile ve arkadaş çevresi bir araya getirilip eğitim ve konferanslar verilebilir.

KAYNAKÇA

- Acısu,S. (2002). Korunma Altında Olan Lise Ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbalık, Y. (1996). Meslek Liselerinde Devam Eden Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbıyık, G. (1991) Ortaokulunu. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdemir, A., & Cinemre, B. (1996). Sosyal Fobi: Epidemiyoloji, Eşlik Eden Hastalıklar,Klinik Gidiş, Prognoz. *3p Dergisi* , 11-17.
- Aktaş, İ. (2014). Farklı Brançlarda Spor Yapan Ve Spor Yapmayan Bireylerin Benlik Saygısı Ve Risk Alma Düzeylerinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum* .
- Akyıl,Y. (2000) Perceived Parental Child -Rearing Practices And Social Anxiety İn Adolescent Turkish, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albano, A. D.-C. (1999). Cognitive-Behavioral Interventions With Socially Phobic Children. S.W. Russ Ve T.H. Ollendick (Ed.), Handbook Of Psychotherapies With Children And Families. *New York: Kluwer Academic / Plenum* , 255-280.
- Albano.A.M.,Detweiler, M.F.,Longsdon-Condrandson, S. (1999) Cognitive-Behavioral Interventions With Socialty Phobie Children. S.W.Russ Ve T.H. Ollendick(Ed., Handbook Of Pyschotherapies With Children And Families (Sf. 225-280).New York: Kluwer Acadeic / Plenum.
- Altınay,D.(2012). Çalışan Ve Çalışmayan Annelerin Başa Çıkma Tutumları Ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arıcıoğulları, Z. (2001). Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Fobi Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Ve Bunları Etkileyen Faktörler. *Tıpta Uzmanlık Tezi. Dicle* .

- Arslan M.Metin,Çiğdem,Kılıç(2000), Bazı Avrupa Ülkelerinde Ve Türkiye'de Zorunlu Eğitimde Yönlendirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:148,Ekim-Kazım-Aralık.
- Arslan, E. (2008). Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikoosyal Gelişim Dönemleri Ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* .
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 29-63.
- Aydın, Betül. (2002). “Gelişim Psikolojisi”. İstanbul: Sfn Baskı
- Ay.Mehmet. (2002). “Mesleki Yönlendirme İlköğretim Okulları Sekizinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul* .
- Aydın, A. (2004). Sosyal Fobi Olgularında Aile İçi Yaşantılarının İncelenmesi .
- Aydoğmuş, K. (2001). *Ana- Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydoğmuş, K. (2004). *Çocuklarda Uyum Ve Davranış Bozuklukları(9.Baskı),Ana Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitap Yayıncılık.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer*. İstanbul: Epsilon.
- Aytaç S. Ve Bayram, N. (2001). Üniversite Gençliğinin İş Ve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (Ahp) İle Analizi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(7), 89-100.
- Ayyıldız.T.(2005). Zonguldak İlmerkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları.Yüksek Lisans Tezi.Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Zonguldak.
- Bal, P.N. (1998). Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesive Mesleki Karar Verme Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Baumrind,D (1968). Effectss Of Authoritative Control On Child Behavior. *Child Development*, 37:887-907.
- Baumrind, D.(1971b). Harmononious Parents And Their Preschool Children, *Developmental Psychology*, 4:99-102.
- Baumrind, D. (1972). An Exploratory Study Of Socialization Effects On Black Children: Some Black-White Comparison.' *Child Development*, 43:261-267.

- Biedel, D., Turner, S., & Morris, T. (2000). Behavioral Treatment Of Childhood Social Phobia. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology* , 72-80.
- Birmaher, B. O. (2004). Childhood-Onset Panic Disorder. T.H. Ollendick Ve J.S. March (Ed), *Phobic And Anxiety Disorders İn Children And Adolescents: A Clinician'sguide To Effective Psychosocial And Pharmacological Interventions. Oxford University Press.* , 306-333.
- Bond F.W., Dryden, W. (2002). *Handbook Of Brief Cognitive Behaviour Therapy.* New York:Wiley.
- Bozaslan, H., Genç, G., & Kaya, A. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme, Sosyal Kaygı Ve Akademik Başarıları Açısından İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* , 208-225.
- Brown, B. V. (1987). Peer-Group Affiliation Adolescent Self-Esteem:An İntegration Of Ego-İdentity And Symbolic-İntercation Theroies. *Journal Of Personality And Social Psychology* , S. 47-55.
- Buluş, M., & Cevher, F. (2007). Benlik Kavramı Ve Benlik Saygısı: Önemi Ve Geliştirilmesi. *Akademik Dizayn Dergisi* , 52-54.
- Çınar., Ç. (2011). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararında Benlik Algısının Önemi. *Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul* .
- Çağdaş, A. (2002). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi.* Ankara: Nobel Kitapevi.
- Çağdaş, A. (2012). *Anne- Baba- Çocuk İletişimi, (1.Baskı).* Ankara, Eğiten Kitap.
- Çağdaş A. Ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne Baba Eğitimi. (1.Baskı).* Ankara: Eğiten Kitap.
- Çakar, M. (1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Denetim Odağıdüzeylerinin Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Can. Gürhan,(1992).*Akademik Başarısızlık Ve Önlenmesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No550, Eskişehir.*
- Çavuşoğlu, H., & Çetin, H. (2009). Yerleştirme Yurdunda Ve Aileleri İle Yaşayan Adölanların Benlik Saygıları Ve Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* , 137-144.
- Çavuşoğlu, S. (Tarih Yok). *Anadolu Lisesi Giriş Sınavına Katılan Öğrencilerin Sınav Öncesi Durumluk Kaygı Düzeylerinin Sınav Başarıları Üzerindeki Etkisinin*

İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon* .

Clark, D.M. Ve Wells, A. (1995). *Cognitive Model Of Social Phobia*. Heimberg, Liebowitz, Hope Ve Ark.(Ed). *Cognitive Model Of Social Phobia. Social Phobia: Diagnosis, Assessment And Treatment*. New York: Guilford Pres.

Coopersmith, S. (1974). *The Antecedents Of Self- Esteem*. San Fransisco: W.H.Freeman.

Corey, G. (2007). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram Ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan Ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Cüceloğlu, D. (2005) *İnsan Ve Davranışı* (15. Baskı). İstanbul: Remzi Yayınları.

Davidson, J., Hughnes, P., & George, K. (1993b). *The Epidemiology Of Social Phobia: Findings From The Guke Epidemiological Catchment Area Study*. *Psychol Medicine* , 700-718.

Davidson, C.G. Ve Neale , J.M. (2004). *Anormal Psikoloji* (Çev. İhsan Dağ) Ankara: Türk Psikoloji Derneği Yayınları.

(Dilbaz Ve Güz, 2002; Dilbaz Ve Güz, 2003; Kalkan, 2008; Palancı, 2004)

Dilbaz, N. (2000). *Sosyal Anksiyete Bozukluğu: Tanı, Epidemiyoloji, Etiyoloji, Klinik Ve Ayırıcı Tanı*. *Klinik Psikiyatri* , 3-21.

Dilbaz, N. (1997). *Sosyal Fobi*. *Psikiyatri Dünyası Dergisi* , 18-24.

Diñçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri Ve Psikolojik Problemler*. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* .

Dornbush, S.M., P.L. Ritter, P.H. Leiderman, D.F. Roberts Ve M.J. Fraiglıgh (1988). *The Relation Of Parenting Style To Adolescent School Performance*. *Child Develoment*, 58:1244-1257.

Duru (1995). *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.

Eldeklioğlu, J. (1999) *Karar Verme Stratejileri Ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. *Türk Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik Dergisi*. 11 (2), 7-13.

Eldekleklioğlu, J., & Kuzgun, Y. (2005). *Anne Baba Tutumları Ölçeği, Pdr'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Emda, O. Ve Batıa, D. (1995). *Actual And Percieved Parental Social Status: Effects On Adolescent Self Concept*. *Journal Of Adolescence*, 30. (119). 603-617.

- Erkan ,Z., Güçray,S. Ve Çam, S. (2002) Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları Ve Cinsiyetaçısından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (10), 64-75.
- Eryılmaz, A., & A.T.A.K., H. (2014). Ergen Öznel İyi Oluşunun Öz Saygı Ve İyimserlik Eğilimi İle İlişkinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 170-181.
- Freundberg, R.D., McClure, J.M. (2002).Clinical Practice Of Cognitive Therapy With Children And Adolescents:The Nuts And Bolts. New York :Guilford.
- Foa, E. K. (1991). Emotional Processing: Theory, Research, And Clinical Implications For Anxiety Disorders. J.D. Safran Ve L.S. Greenberg (Ed.). *Emotion,Psychotherapy, And Change* , 21-49.
- Gander, M.J.; Gardiner, H.W.(2010). Çocuk Ve Ergen Gelişimi. Bekir Onur (Cev.). Ankara:İmge Yayınları.
- Garip,S.(2010). 5-6 Yaş Döneminde, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Edden Çocuğulan Eşlerin Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gençtan.E. (2003). Psikodinamik Psikiyatri Ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Geist C.(1982). Social Avoidance And Distress As A Predictor Of Perceived Levels Of Control And Level Of Self-Esteem Clin Psychol.
- Ginsburg, G. W. (2004). Specific Phobia. In T.H. Ollendick Ve J.S. March (Ed.), Phobic And Anxiety Disorders İn Children And Adolescents: A Clinician's Guide To Effective Psychosocial And Pharmacological Interventions. New York: Oxford University Press.
- Ginsburg, G. W. (2004). Specific Phobia. In T.H. Ollendick Ve J.S. March (Ed.), Phobic And Anxiety Disorders İn Children And Adolescents: A Clinician's Guide To Effective Psychosocial And Pharmacological Interventions. *New York:Oxford University Press.* , 175-197.
- Gökçedağ, S. (2001). Lise Öğrencilerinin Okul Başarısıve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne- Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,İzmir* .
- Guindon, M. (2010). *What İs Self-Esteem?* New York: Routledge.

- Güçray,S. (1989). Çocuk Yuvasında Ve Ailelerin Yanında Kalan 9-10-11 Yaşlarındaki Çocukların Benlik Saygısını Etkileyen Bazı Faktörler. Basılmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi:Ankara
- Gündoğdu Aktürk, E., Helvacı, E., & Sümer, N. (2010). Anne-Baba Tutum Ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları* .
- Güngör,A. (1989). Lise Öğrencilerinin Öz Saygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Harter,S.(1993). Casuses And Consequences Of Low Self-Esteem İn Children And Adolescents. R.F. Baumeister (Ed). Self-Esteem: The Puzzle Of Low Self Regard. 87-115. New York: Plenum.
- Heimberg, R. G. (2002). Cognitive–Behavioral Therapy For Social Anxiety Disorder: Current Status And Future Directions. *Biological Psychiatry* , 101-108.
- Hortaçsu, N.(2012) İnsan İlişkileri, (1.Baskı).Ankara:İmge Yayınları.
- Kasatura,İ. (2000) Kişilik Ve Özgüven, S.12
- Karancı, G. (Tarih Yok). Genç İşsizliği Önlemede Mesleğe Yönelme Sürecinin Rolü,. *Dokuz Eylül Üniversitesi* . İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kashdan, T., & Herbent, J. (2001). Social Anxiety Disorder İn Childhoodan Adolescence:Current Status And Future Directions . *Clinical Child And Family Pyschology Review* , 37-61.
- Kaya,A., Bozaslan, H., Genç, G.(2012).Üniversite Öğrencilerinin Anne Bab Tutumlarının Problem Çözme, Sosyal Kaygı Ve Akademik Başarıları Açısından İncelenmesi (Harran Üniversitesi Öğrencileri Üzeine Bir Araştırma) 208-225.
- Kearney, C. A. (2005). *Social Anxiety And Social Phobia İn Youth*. New York:Springer
- Kılıççı.Y.(1992), Okulda Ruh Sağlığı, Şafak Yayıncılık, Ankara..
- Kılıççı Y.(2006) Okulda Ruh Sağlığı. Anı Yayıncılık.Ankara.
- Kırdök, O. (2010). Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımına Göre Geliştirilen Mesleki Karar Verme Programının Sınanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi,,Adana.
- Koçak, A. (2001).Sosyal Kaygı İle Başa Çıkma Programının Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Yükseklians Tezi, Gazi Üniversitesi, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Kohut H. (2012) Psikanaliz Nasıl Sağaltır ?

- Köküsoy, K. (2008) Endüstri Meslek Liselerinde Bir Meslek Alanına Yönelmiş Olan Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Ve Algıladıkları Aile Desteği Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulaksızoğlu, Adnan,(1998) “Ergenlik Psikolojisi”. 1.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi, 6. Basım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurdek, L.A. Ve M.A. Fine(1993), Family Acceptance And Family Control As Predictors Of Adjustment İn Young Adolescents: Linear, Curvilinear, Or İnteractive Affects? *Child Development*, 65: 1137-1146.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (1984). *Mesleki Rehberlik. Yayınlanmamış Ders Notları,Ankara* .
- Kuzgun, Y. (1994). *Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ösym Yayınları,Ankara* , 12.
- Knox,M., Jeanne, F., Robert, E. Ve Green, E. B. (2000).. Gender Differences İn Adolescents' Possible Selves. *Youth & Society*, 1(3),287-310..
- Last, C. H. (1987). Comparison Of Dsm-İii Separation Anxiety And Overanxious Disorders: Demographic Characteristics And Patterns Of Comorbidity. *Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry* , 527-531.
- Last,C.G., Hansen, C., Ve Franco, N. (1998). Cognitive-Behavioral Treatment Of School Phobia. *Journal Of Teh American Academy Of Adolescent Psychiatry*, 37, 404-411.
- Lee, Y. Ve Hughey, K., F. (2001). The Relation Of Pyschological Separation And Parental Attachment To The Career Maturity Of Colloge Freshmen From Intact Families. *Journal Of Career Development*. 27(4), 279-293.
- Luzzo, A.D. (1995). Gender Differences İn Colloge Student's Career Maturity And Perceviend Barriers İn Carrer Development. *Journal Of Counseling And Development*.319-322.

- Maccoby ,E.E. Ve J.A. Martin (1983) " Socialization İn The Context Of The Family: Parent-Child İnteraction." P.H. Mussen & E.M. Hetherington (Ed). Handbook Of Child Psychology : Socialization, Personality And Social Development (Pp. 1-101) New York: Wiley.
- March, J. O. (2004). *Integrated Psycosocial And Phamacological Treatment. T.H. Ollendick Ve J.S. March (Ed.), Phobic And Anxiety Disorders İn Children And Adolescents: A Clinician's Guide To Effective Pschosocial And Pharmacological Interventions.* New York: Oxford University Press.
- Mercan, C. (2007). Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyne Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .*
- Mullıs,A.K., Mullıs, R.L. Ve Normandin, D(1992). Cross-Sectional And Longitudinal Comparisons Of Adolescen Self-Esteem. *Adolescence*,27,51-60.
- Ollendick, T.H., Cerny, J.A.,(1981). *Clinical Behavior Therapy With Children.* New York: Plenum.
- Oskay, G. (1990). Değer Yargılarından Kaynaklanan Ana Baba Ergen Çatışmasının Sosyo-Ekonomik Ve Benzeri Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 83.*
- Özdemir, N. (2004). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Fobi İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.*
- Özgüven, G. (2001). *Ailede İletişim Ve Yaşam.* Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özoğlu, S. Ç. (1982). Eğitimde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları,İzmir .*
- Öztürk, C., & Şanlı, D. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi,. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi , 31-48.*
- Patton, W. ;Creed, P.(2001). Development Issues In Career Maturity And Career Decision Status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336-351.
- Pişkin, M.(1997). Türk İngiliz Lise Öğrencilerinde Benlik Saygısı Yönüden Karşılaştırılması.11.Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresibilimsel Çalışmaları Kongre Kitabı. Adana:Ç.Ü.Eğitim Fakültesi Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı Ve Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). *Arkadaş Türkçe Sözlük.* Ankara: Arkadaş Yayınevi,Feray Matbaası.

- Sampson, J.P., Peterson, G.W., Lenz, J.G., Reardon, R.C., Saunders, D.E., (1996) Career Thought Inventory: Professional Manual, Odessa, Florida.
- Sahraç, Ü. (2000). Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sank, L. I., Shaffer, C.S. (1984). A Therapist's Manual For Cognitive Behavior Therapy In Groups. New York: Plenum Press.
- Savaşır, I., Boyacıoğlu, G., Ve Kabakçı, E. (1998), Bilişsel Davranışçı Terapiler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sayar, K., Öztürk, M., Solmaz, M., Özer, Ö., & Arıkan, M. (2000). Yaygın Sosyal Fobi Hastalarında Çekingen Kişilik Bozukluğu Ve Psikopatolojiye Etkileri. *Klinik Psikiyatri*, 163-169.
- Scheier, F., Johnson, J., Horning, C., Liebowitz, M., & Weissman, M. (1992). Social Phobia. Comorbidity And Morbidity In An Epidemiologic Sample. *Arch Gen Psychiatry*, 282-288.
- Sekmenli, T. (2000). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shaffer, D. (1994). *Social And Personality Development*. California: Brooks/Cole.
- Silverman, W. K. (1996). *Anxiety And Phobic Disorders: A Pragmatic Approach*. New York: Plenum.
- Steinberg, L., J. Elmen Ve N. Mounts. (1989). Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity, And Academic Success Among Adolescents. *Child Development*, 60: 1424-1436.
- Steinberg, L., S. Lamborn, S. Dornbusch Ve N. Darling. (1992). Impact Of Parenting Practices On Adolescent Achievement: Authoritative Parenting, School Involvement, And Encouragement To Succeed. *Child Development*, 63:1266-1281.
- Steinberg, L., N.S, Mounts, S.D. Lamborn Ve S.M. Dornbusch (1991) Authoritative Parenting And Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches. *Journal Research On Adolescence*, 1: 19-36.
- Şendil, G. (2003). *Çocuk, Ergen Ve Anne Baba*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Tarhan, N. (2006). *Ruhsal Hastalıklar*. Ankara: Mn Medikal Ve Nobel Tıp Kitapları.

- Tan, H. (1992). *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Taşkıran, A. (2008) Meslek Lisesi Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları İle Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Telman, C. (2002). *Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tuzcuoğlu, N. (2004). *Anne Baba Olmanın Altın Kuralları, Bir Aile Olmak*. İstanbul: Morpa Yayınları
- Türkçapar, H.M. (1999). Sosyal Fobinin Psikolojik Kuramı. Klinik Psikiyatri.2. 247-253.
- Ulusoy M.F., G. S. (1995). *Hemşirelik Esasları- Temel Kuram, Kavram, İlke Ve Yöntemler Cilt:1*. Ankara: Çağın Ofset.
- Usluer, E.(1998). Meslek İnceleme Kılavuzu.
- Uzer, A.S.(1987) Lise Öğrencilerinin Yüksek Öğretim Programlarını Tercihleri İle Kendi Yetenek, İlgi Ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünüvan, A.(2007), Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Ve Baba Tutumları İle Kendine Saygı Düzeylerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ümmet,D. (2007).Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Cinsiyet Rollerini Ve Aile Ortamı Bağlamında İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Walsh, J. (2002). Shyness And Social Phobia: A Social Work Perspective On A Problem In Living. . *Health & Social Work* , 137-143.
- Wylie,R. (1979). The Self-Concept Theory And Research. Lincoln: Univerity Of Nebreska Press.
- White, N.J. Ve Trancey, T.J.G.(2011). An Examination Of Career İndecision And Application To Dispositional Authenticity. *Journal Of Vocational Behavior*. 78 219-224.
- Yaşa Z. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Anne Baba Tutumlarının Suçluluk Ve Utanç Duyguları Üzerine Etkisi
- Yavuzer, Haluk, (1996).Anne Baba Ve Çocuk.9. Basım, Remzi Kitabevi,İstanbul.
- Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba Ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Yılmaz, V. (2004). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yolaç, P. (1996). Sosyal Fobi Ve Bilişsel-Davranışçı Tedavi Yaklaşımı.Bilişsel Davranışçı Terapiler. *Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları* .
- Yonkers, K..A. Dyck I.R. Ve Keller, M.B. (2001). An Eight-Year Longitu-Dinal Comparison Of Clinical Course And Characteristics Of Social Phobia Among Men And Women. *Psychiatr Serv* , 637-643.
- Yörükoğlu, A. (1984). *Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A.(2014). Çocuk Ve Ruh Sağlığı (34.Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A.(2007).Aile Ve Çocuk (7.Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zeren, G. (1999) Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Özel Lise Ve Anadolu Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK-A

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu çalışma, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda yürütülmekte olan tez çalışması için gerçekleştirilmektedir.

Çalışmanın amacı, Lise Öğrencilerinde Anne Baba Tutumu ile Öz Saygı, Sosyal Kaygı ve Meslek Belirleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesini araştırmaktadır.

Ekli formlarda bazı demografik bilgiler ile çocuğunuzun doldurulması gereken ölçekler vardır. Formların hiçbirinde kişisel bilgilerinize dair sorular bulunmamaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve sadece siz izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz bu çalışmaya dahil edilecektir. Çocuğunuzun verdiği cevaplar asla üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Lütfen çocuğunuzun çalışmaya katıldığına dair aşağıdaki bölümü imzalayınız. İlgisi ve desteğini için teşekkür ederim.

Yukarıdaki bilgileri ayrıntılı biçimde tümünü okudum ve anketin uygulanmasını onayladım.

İsim Soyisim:

İmza:

Bölüm 1:Sosyo-demografik Bilgi Formu

Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız. Verdiğiniz cevaplar sadece araştırma dahilinde gerekli olan istatistiksel veriler için kullanılacaktır. Bunun dışında kesinlikle başka bir yerde kullanılmayacak ve başka şahıs ve kurumlarla paylaşılmayacaktır.

1.Cinsiyetiniz

Kız Erkek

2.Yaşınız

15 16 17 18

3.Anne babanız sağ mı?

Evet Hayır
Annem sağ Babam sağ

4.Anne babanızın medeni durumu

Evli Boşanmış Ayrı Yaşıyorlar

5.Anne ve babanız ayrılırsa kiminle yaşıyorsunuz?

Anne Baba Akraba
Anneanne Babaanne Devlet Koruması

6.Kardeş sayınız

1 2 3
4 5 5 kişiden fazla

7.Aynı evde yaşadığınız aile üyesi sayısı

1 2 3
4 5 5 kişiden fazla

8.Annenizin eğitim durumu

Okur-yazar değil Okuryazar fakat herhangi bir okul bitirmemiş
İlkokul mezunu Ortaokul mezunu
Lise mezunu Üniversite mezunu
Yüksek lisans mezunu Doktora mezunu

9.Babanızın eğitim durumu

Okur yazar değil Okur yazar fakat herhangi bir okul bitirmemiş
İlkokul mezunu Ortaokul mezunu
Lise mezunu Üniversite mezunu

Yüksek lisans mezunu   Doktora mezunu

EK-C

Bölüm 2: Anne Baba Tutum Ölçeği

Lütfen aşağıdaki soruları kendi anne ve babanızı düşünerek dikkatlice okuyunuz.

Aşağıdaki soruların anne ve babanızın davranışlarına ne kadar benzediğini düşünün.

Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine;

Eğer TAMAMEN UYGUN 5; OLDUKÇA UYGUN 4; BİRAZ UYGUN 3;

PEK UYGUN DEĞİL 2; HİÇ UYGUN DEĞİL 1; yazınız.

Bana her zaman güven duygusu hissettirmiş ve
beni sevdiğini hissettirmiştir

Çok yönlü gelişmem için beni olanakları
ölçüsünde desteklemiştir.

Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil
kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir

Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi
beni koruyup kollamaya çalışır.

Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret
edemeyeceğim kadar resmidir

Arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir,
geldiklerinde onlara iyi davranırdı

Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi
almaya özen gösterir

Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır,
onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.

Bana hükmetmeye çalışır.

Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman,
kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek
ister.

Benden her zaman gücümün üstünde başarı
beklemiştir

Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın
olmak istediğim zaman soğuk ve itici
davranırdı.

Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim
Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam
gerektiğini bana açıklar.
Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok
arkadaşçadır.
Kendi istediği mesleği seçmem konusunda
beni zorlamıştır

Sevmediğim yemekleri, yarayacağı
düşüncesiyle, zorla yedirirdi.
Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi
istemiştir.
Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her
gittiği yere beni de götürür, evde yalnız
kalmamdan kaygılanır.

Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi
söylemem için beni teşvik eder.
Küçük yaşından itibaren ders çalışma ve
okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana
yardımcı olmuştur
Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır;
parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.
Benim gibi bir evladı olduğu için kendini
bahtsız hissettiğini sanıyorum.
Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar,
kırık not aldığımında cezalandırırdı
Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç
olarak kullanırdı
Beni daima yapabileceğimden fazlasını
yapmaya zorlamıştır.
Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir
biçimde denetler.

Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır

Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir

Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır

Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.

Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.

Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.

İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.

Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.

Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister

Beni olduğum gibi kabul etmiştir

Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır

Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.

Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.

Bölüm 3:Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Aşağıdaki sorularda size en uygun olan seçeneği daire (O) içine alarak işaretleyin.

D-1

MADDE 1

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimdeyim.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

MADDE 2

4. Bende diğer insanların bir çoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış
5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

MADDE 3

6. Kendime karşı olumlu bir tutum içerisindeyim.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

MADDE 4

7. Genel olarak kendimden memnunum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

MADDE 5

8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim
a) Çok doğru   b) Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

MADDE 6

9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.
a) Çok doğru   b)Doğru   c)Yanlış   d)Çok yanlış

D-2

11. Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?

- a) Çok değişir   b) Zaman zaman değişir   c)Çok az değişir   d)Hiç değişmez

12. Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün farklı bir görüşe sahip olduğunuzu farkettiğiniz olur mu?

- a) Evet, sık sık olur   b) Evet, bazen olur   c)Çok az değişir   d)Hiç değişmez

13. Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini fark ettim

- a) Doğru   b) Yanlış

14. Kendim hakkında bazı günler olumlu bazı günlerde olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.

- a) Doğru   b)Yanlış

15. Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiçbir şeyin deęiőtirmeyeceđini düşünüyorum.

- a) Doğru   b)Yanlış

D-3

16. Başınıza gerçekten bir şey geldiğinde kimse sizin durumunuzla pek ilgilenmeyecektir.

- a) Doğru   b)Yanlış

17. İnsan doğasında yardımlaőma gerçekten vardır.

- a) Doğru   b)Yanlış

18. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaktır.

- a) Doğru   b) Yanlış

19. Bazı kişiler, insanların büyük çoğunluğunun güvenilebilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerinde çok güvenilmeyeceği söylerler.Siz bu konuda ne düşünöyorsunuz.

- a) İnsanların çoğuna güvenilebilir   b)İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilmez

20. İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler?

- a) Başkalarına yardım etmeye   b)Kendi çıkarlarını düşünmeye

D-4

21. Eleőtiriye karşı ne kadar hassasınızdır.

- a) Çok fazla hassas   b)Oldukça hassas   c)Az hassas   d)Hassas değil

22. Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla incitir.

- a) Doğru   b)Yanlış

23. Yanlış yaptığınız bir şey için biri size güldüğünde veya suçladığında ne kadar rahatsız olursunuz.

- a) Çok fazla   b)Oldukça   c)Rahatsız olmam

b) D-5

24. Genelde ne kadar mutlusunuzdur?

- a) Çok mutlu   b)Mutlu   c)Pek mutlu değil   d)Çok mutsuz

25. Genelde oldukça mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum.

- a) Doğru   b)Yanlış

26. Genel olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali içinde misiniz?

- a) Çok neşeli ruh halindesiniz.   b) Oldukça neşeli bir ruh halindesiniz
c) Ne neşeli ne de neşesiz ruh halinde   d) Oldukça neşesiz ruh halinde

27. Hayattan zevk alıyorum

- a) Doğru   b)Yanlış

28. Bende mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.

- a) Doğru   b)Yanlış

29. Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu?

- a) Çok sık   b)Sık   c) Ara sıra   d)Nadiren   e)Hiçbir zaman

D-6

30. Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

- a) Doğru   b)Yanlış

31. Bana hayalperest denilebilir.

- a) Doğru   b)Yanlış

32. Zamanın büyük bir kısmını hayal kurmakla geçiririm.

- a) Doğru   b)Yanlış

33. Gelecekte nasıl bir insan olacağınız insan konusunda hayal kurar mısınız?

- a) Sık sık   b) Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

D-7

34. Hiç uykuya dalma ya da uykunun sürekliliği açısından sorununuz oldu mu?

- a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

35. Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği olur mu?

- a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

36. Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirlendiğiniz olur mu?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

37. Hiç sizi rahatsız edecek kadar çarpıntı hissettiğiniz olur mu?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

38. Hiç sizi rahatsız edecek kadar basınç hissettiğiniz olur mu?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

39. Şu sıralarda hiç tırnak yiyor musunuz?

a) Sık sık   b)Bazen   c) Nadiren   d)Hiçbir zaman

40. Egzersiz veya çalışma zamanları dışında hiç sizi rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz olur mu?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

41. Hiç sizi rahatsız edecek kadar ellerinizde terleme oldu mu?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

42. Hiç rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

43. Hiç rahatsız edici kabuslar görür müsünüz?

a) Sık sık   b)Bazen   c)Nadiren   d)Hiçbir zaman

D-8

44. Ulusal ya da uluslararası önemli bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde birisi size gülerse ne hissedersiniz?

a) Çok incinirim ve rahatsız olurum.   b) Biraz incinirim ve rahatsız olurum.

b) Beni pek fazla etkilemez

45. Ulusal ya da uluslararası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

a) Doğru   b)Yanlış

46. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

a) Doğru   b)Yanlış

D-9

47. Uluslararası konuları tartışır mısınız?

a) Pek çok   b)Oldukça   c)Çok az   d)Hiçbir zaman

48. Arkadaşlarınızla birlikte uluslararası konuları tartıştığınız zaman tutumunuz nasıl olur?

a) Sadece dinlerim.   b)Arada bir görüş bildiririm.

- c) Konuşmaya eşit oranda katılıyorum. d)Diğerlerini ikna etmeye çalışırım.

D-10

49. Siz 10-11 yaşlarınızdayken anneniz arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı b)Çoğunu tanırdı
c) Bazılarını tanırdı d)Hemen hemen hiçbirini tanımazdı.

50. bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı. b)Çoğunu tanırdı.
c) Bazılarını tanırdı. d)Hemen hemen hiçbirini tanımazdı.

51. 5- 6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a) Doğru b)Yanlış

52. 5- 6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a) Doğru b)Yanlış

53. 5-6. sınıflardayken karneniz kötü olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a) Doğru b)Yanlış

54. 5-6. Sınıflardayken karneniz kötü olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

- a) Doğru b)Yanlış

55. Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgilenirler?

- a) Çok ilgilenirler b)Oldukça ilgilenirler c)İlgilenmezler

D-11

56. Büyümekte olduğunuz dönemde babanızın en çok tuttuğu çocuğu kimdi?

- a) Ben b)Ağabeyim c)Ablam
d)Erkek kardeşim e)Kız kardeşim f) Bildiğim kadarıyla tuttuğu birisi yoktu

57. Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı b)Çoğunu tanırdı
c) Bazılarını tanırdı. d) Hiçbirini tanımazdı

58. Anne ve babanızın hangisi ile daha rahat konuşabiliyorsunuz?

- a) Babamla çok daha fazla b)Babamla biraz daha fazla
c) Her ikisine eşit oranda d)Annemle biraz daha fazla
e) Annemle çok daha fazla

59. Anne babanızın hangisi sizi daha çok över?

- a) Babam çok daha fazla b)Babam biraz daha fazla

- c) Her ikisi eşit oranda
e) Annem çok daha fazla

d)Annem biraz daha fazla

60. Anne ve babanızın hangisi size daha çok şefkat gösterir?

- a) Babam çok daha fazla
c) Her ikisi eşit oranda
e) Annem çok daha fazla

b)Babam biraz daha fazla

d) Annem biraz daha fazla

61. Anne ve babanız anlaşamadıkları zaman siz genellikle hangisinden yana olursunuz?

- a) Çok daha fazla babamdan yana
c) Eşit oranda her ikisinden yana
e) Çok daha fazla olarak annemden yana

b)Biraz fazla olarak babamdan yana

d)Biraz fazla olarak annemden yana

D-12

62. Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir?

- a) Evet
b)Hayır

63. İnsanların çoğu sizin nasıl bir kişi olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizigerçekten tanımadıklarını mı düşünürsünüz?

- a) Çoğu benim nasıl biri olduğumu bilir.
b) Çoğu gerçekten beni tanımaz.

Bölüm 4: Mesleki Olgunluk Ölçeği

Ölçekte meslek seçimiyle ilgili tutum ve davranışları ölçen bazı ifadeler verilmiştir. Sizden istenen, ifadeleri dikkatle okuyup bu ifadelerin size ne kadar uygun olduğunu, sizin durumunuzu ne ölçüde yansıttığınızı belirtmenizdir. Cevap kağıdında ;

- A- BANA HİÇ UYGUN DEĞİL
B- BANA PEK UYGUN DEĞİL
C- BANA BİRAZ UYGUN
D- BANA UYGUN
E- BANA ÇOK UYGUN karşılığındadır.

1. Hangi mesleğin bana daha uygun olduğunu büyüklerimden daha iyi bilecekleri düşüncesindeyim.	A	B	C	D	E
2. İnsan mesleğini tesadüfen seçer.	A	B	C	D	E
3. İstediğim mesleği seçemeyeceksem 'bu konuyu düşünmenin ne gereği var' diyorum.	A	B	C	D	E
4. İnsan hangi mesleğe seçmesi gerektiği konusunda ailesinin tavsiyelerini dikkate alırsa hata yapmaz.	A	B	C	D	E
5. Meslekleri daha iyi tanımak için, bu konuda yazılmış kaynak kitaplar olup olmadığını araştırırım.	A	B	C	D	E
6. Girmek istediğim meslekler hakkında bilinmesi gereken her şeyi biliyorum.	A	B	C	D	E
7. Öğretmenlerine, öğrettikleri konu alanlarıyla ilgili üniversite programlarının neler olduğu hakkında sorular sorar, onlardan bu konularda beni aydınlatmalarını rica ederim.	A	B	C	D	E
8. Gelecekteki mesleğimi ben belirleyeceğime göre, bu konuda gerekli bilgiyi edinmek için benim harekete geçmem gerektiği düşüncesindeyim.	A	B	C	D	E

9. Hangi mesleğe gireceğime ailemin karar vermesi iyi olacak. Böylece sonuçta bir hata olursa ben sorumlu olmam. A B C D E
10. Öğrencilik hayatımda daima hangi derslerin ya da ders dışı faaliyetlerin bana ne yönden yararlı olabileceğini, hangi hedefe erişmek için katkısı olabileceğini düşünürüm. A B C D E
11. Üniversitede program tercihim belirlemeden önce, hangi alanlarda ne derece güçlü, hangi alanlarda ne derece zayıf olduğunu değerlendireceğim. A B C D E
12. Meslek tercihlerimde sık sık değişiklik yapıyorum. A B C D E
13. Bir meslek seçiminde dikkatte alınacak o kadar çok faktör var ki, en iyisi işi oluruna bırakmak diye düşünüyorum. A B C D E
14. Şimdiden meslek tercihleri üzerinde düşünmeyi gereksiz buluyorum. A B C D E
15. Ailemin seçtiği mesleğe girersem onların daha çok yardım ve desteğini sağlayabilirim diye düşünüyorum. A B C D E
16. İstedğim bir mesleğe giremeyeceksem meslek seçimi üzerinde düşünmenin ne yararı var diye düşünüyorum. A B C D E
17. Ne zaman meslek seçme konusu açılrsa içimi bir sıkıntı kaplar. A B C D E
18. Hiç kimsenin beni benden iyi tanımayacağını ve mesleğini seçme sorumluluğunun bana ait olduğunu düşünürüm. A B C D E
19. Bana uygun hiçbir meslek bulamıyorum. A B C D E
20. Kendimi bildim bileli hangi mesleğe girmek istediğimi düşünürüm. A B C D E
21. Bazı insanların hangi mesleği seçmek A B C D E

istedikleri konusunda nasıl da emin ve kararlı olabildiklerine şaşıyorum.

22. Ne olmak, hangi mesleği seçmek istediğim konusunda zaman zaman hayallere dalarım, ama aslında henüz tercihlerimi belirlemiş değilim. A B C D E

23. Çok erken yaşlardan beri meslek yaşamımdan neler beklediğimi, ne gibi yeteneklere ve kişilik özelliklerine sahip olduğumu düşünürüm. A B C D E

24. Üniversite sınavında hangi alanla ilgili test alacağımı belirledim, ama o alanda hangi programlara girmek istediğime karar veremedim. A B C D E

25. Benim için önemli olan sınava hazırlanmaktır. Meslek tercihim zamanı gelince beliririm. A B C D E

26. Şu ana kadar hangi programları tercih edeceğimi belirleyemedim. Çünkü her gün başka bir seçenek bana çekici geliyor. A B C D E

27. Şu anda belli bir meslek alanı belirledim, ama kararımdan memnun değilim. A B C D E

28. Televizyonda bir mesleğin özelliklerini ve ülke ekonomisindeki yerini tanıtan programları ilgi ile izlerim. A B C D E

29. Yeteneğime uygun olduğunu düşündüğüm meslekleri inceliyorum. A B C D E

30. Meslekleri tanıtan kaynak kitapları okurum. A B C D E

31. İlgilendiğim bir meslekteki insanların neleri yaptıkları, hangi koşullarda çalıştıklarını öğrenmek için iş yerlerine giderim. A B C D E

32. Meslek tercihlerimi belirlemeden önce, sadece ilgi duyduğum meslekleri değil, mümkün olduğu kadar başka birçok mesleğide incelemeye çalışıyorum. A B C D E

33. Meslek seçerken pek çok kişiden bilgi ve görüş almaya niyetlendim, ama sonuçta kargaşaya ve

kararsızlığa düşünce bu işi olurluna bıraktım.

34.Yeni bir meslek adı duyduğumda hemen o mesleği incelemek için harekete geçerim. A B C D E

35.Benden önce liseyi bitirip yüksek öğretime devam eden arkadaşlarıma, bölümlerihakkında sorular sorarım. A B C D E

36.Birçok mesleğe heves ediyorum ve ilgi duyuyorum, ama hepsinin bir kusuru var. Bir türlü birine karar veremiyorum. A B C D E

37.Herhangi bir işim için bir iş yerine örneğin;bank, hastane,fabrika ve benzeri yerlere gitsem orada çalışanların yaptıklarını gözler, 'Ben bu işleri yapabilir miyim,bunları yapmaktan zevk alır mıyım?' diye düşünürüm. A B C D E

38.Yeteneklerimi tanımam gerekiyor, ama bunu nasıl yapacağımı bilmiyorum. A B C D E

39.Tercih ettiğim meslekleri tanıtıcı toplantılara katılırım. A B C D E

40.Benimle ilgili yönergeleri, açıklamaları dikkatle okurum(Seçmeli dersler listesi,ÖSS ve ÖYS Kılavuzu gibi). A B C D E

Bölüm 5:Olumsuz Değerlendirilme Ölçeği

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup cevaplayınız. Sizin için en uygun olan cümlelerin üzerine (X) çarpı işaretini koyunuz.Cevap kağıdında;

1-HİÇ UYGUN DEĞİL2-UYGUN DEĞİL

3-BİRAZ UYGUN4-UYGUN

5-TAMAMEN UYGUN karşılığındadır.

1.Önemli olmadığını bilsem de başkalarının hakkında ne düşündüğü beni endişelendirir.	1	2	3	4	5
2.İnsanların benimle ilgili olumsuz izlenimleri olduğunu bilsem bile bunu umursamam.	1	2	3	4	5
3.Çoğu zaman insanların benim kusurlarımı fark edeceklerinden korkarım	1	2	3	4	5
5.Başkalarının beni onaylamayacağından korkarım.	1	2	3	4	5
6.Diğer insanların bende bir kusur bulacaklarından korkarım.	1	2	3	4	5
7.Diğer insanların hakkımdaki düşünceleri beni rahatsız etmez.	1	2	3	4	5
8.Biriyle konuşurken benim hakkımda ne düşünecekleri ile ilgili endişelenirim.	1	2	3	4	5
9.Genellikle başkaları üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığımla ilgili olarak endişe duyarım.	1	2	3	4	5
10.Eğer birisi benimle ilgili bir değerlendirmede bulunursa, bu beni çok fazla etkilemez.	1	2	3	4	5
11.Bazen diğer insanların hakkımda ne düşündükleri ile ilgili olarak fazla endişelendiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5
12.Çoğunlukla yanlış bir şey yapacağım ya da söyleyeceğim diye endişelenirim.	1	2	3	4	5

